

TRANSFORMACIJA NATO-a I HRVATSKA OBRAMBENA REFORMA

Robert Barić

UDK: 355.02(1-622 NATO:497.5)
355.1(1-622 NATO:497.5)
327.51(1-622 NATO:497.5)

Stručni članak

Primljeno: 21.7.2004.

Prihvaćeno: 18.10.2004.

Sažetak

Nekoliko činilaca utjecat će na dalje odvijanje obrambene reforme u Republici Hrvatskoj. Pripreme za predstojeće članstvo u NATO-u jedan je od ključnih činilaca koji će usmjeravati obrambenu reformu. Dodatni utjecaj imat će pripreme za buduće hrvatsko uključivanje u vojne aktivnosti EU. S obzirom na transformaciju NATO-a iz sustava kolektivne obrane u sustav kolektivne i kooperativne sigurnosti, od sadašnjih i budućih članica Saveza tražit će se osposobljavanje oružanih snaga za sudjelovanje u misijama upravljanja krizama, ekspedicijskom ratovanju i projekciji moći. To je odlučujuće i za uključivanje u sigurnosno-obrambenu politiku EU (ESDP). Na dalji razvoj OS RH osobit će utjecaj imati tekući proces globalne vojne transformacije (RMA). Posebno važan utjecaj određuje položaj Hrvatske – kao članice NATO-a i EU – u regiji. Zato će u daljem razvoju svojih oružanih snaga Republika Hrvatska morati razviti strukturu oružanih snaga koja će istovremeno omogućiti sudjelovanje u obrambenim aktivnostima NATO-a i EU, uz ispunjavanje ustavne zadaće (zaštita teritorijalnog integriteta i suvereniteta RH) u novom sigurnosnom okruženju. Rad predstavlja konceptualni model mogućeg preustroja OS RH utemeljen na načelima granske komponentnosti i modularnosti, ali postavljen tako da omogućava ispunjavanje navedenih zahtjeva u predstojećim promjenama.

Ključne riječi: NATO, EU, kooperativna sigurnost, RMA, hrvatska obrambena reforma, granska komponentnost, modularnost

Budućnost obrambene reforme u Republici Hrvatskoj, određena je prilagođavanjem njezinog obrambenog sustava zadaćama i obavezama koje će proisteći iz predstojećeg hrvatskog članstva u Savezu. Nakon istanbulskog *summita* NATO-a, Republiku Hrvatsku očekuje ubrzanije pripremanje za članstvo u Savezu, što će – sljedećih

---

Satnik Robert Barić radi u Uredu Predsjednika kao pomoćnik savjetnika za obranu i vojna pitanja.

Stavovi izneseni u ovom radu predstavljaju osobne poglede autora, i ne mogu se uzeti kao stav institucije u kojoj autor radi.

nekoliko godina – presudno utjecati na obrambenu reformu u Hrvatskoj (restrukturiranje i moderniziranje OS RH).

U ovom trenutku NATO je u procesu transformacije iz sustava kolektivne obrane¹ u sustav kolektivne² i kooperativne sigurnosti³ koji (ukoliko dođe do uspješnog redefiniranja transatlantske obrambene kooperacije) ima potencijal širenja s europskog kontinenta i na okolni prostor Azije i Afrike. Promjena zahtijeva drugačije oblikovanje oružanih snaga članica Saveza i zemalja kandidata – naglašeno je

¹ Sustav kolektivne obrane zasniva se na postojanju obrambene organizacije (u ovom slučaju to je NATO), u kojoj je okupljen određen broj država koje dijele zajednički pogled o postojanju specifične prijetnje koja ugrožava vitalne interese svake članice sustava kolektivne obrane.

² Sustav kolektivne sigurnosti zasniva se na suradnji većeg broja država (suradnji utemeljenoj na prihvaćanju zajedničkih normi i pravila) i usmjerenoj prema očuvanju stabilnosti, uspostavi suradnje i povjerenja među članicama sustava, i (prema potrebi) zajedničkom djelovanju radi sprječavanja agresije. Za detaljnije određenje pojma kolektivne sigurnosti vidi: Kupchan, Charles A.-Kupchan, Clifford A. (1995.) "The Promise of Collective Security" *International Security* 20(2): 52-61.

³ Pojam kooperativne sigurnosti ulazi u rječnik NATO-a 1990. godine, ali je njegovo značenje tada bilo ograničeno samo na poticanje suradnje članica dva vojnopolitička bloka (vidi: *North Atlantic Council, Final Communiqué, Brussels 17-18 Dec. 1990* (<http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c901218a.htm>). U ovom trenutku može se izdvojiti nekoliko stavova u odnosu na kooperativnu sigurnost. Prvi kooperativnu sigurnost svodi na sredstvo potrebno za normalizaciju odnosa između bivših protivnika (SAD i Rusija) te uspostavljanje partnerskog odnosa između dvije strane usmjerenog na sprječavanje regionalnih sukoba koji bi mogli ugroziti interese obiju strana. Ovo određenje kooperativne sigurnosti bilo je aktualno početkom devedesetih godina 20. stoljeća, ali se može smatrati prevaziđenim zbog razvoja događaja (dominantni položaj SAD na svjetskoj sceni, slabljenje Rusije, te različiti interesi obiju strana koji su bili vidljivi u devedesetima, a postoje i danas usprkos tome što je 2001. Putin odabrao partnerstvo sa SAD u borbi protiv međunarodnog terorizma).

Drugi pristup zastupa užu definiciju kooperativne sigurnosti – svodi ju na razinu regionalnog mehanizma za prevenciju/rješavanje sukoba, npr. razmatra način djelovanja OESS-a, ili suradnja država na području Baltika (vidi: Knudsen, Olaf F. (1998.) *Cooperative security in the Baltic Sea region*. Chaillot Paper 33, Institute for Security Studies of Western European Union).

Treći pristup zalaže se za stvaranje globalnog sustava kooperativne sigurnosti koji bi se zasnivao na zajedničkim sigurnosnim interesima članica sustava, njihovom dobrovoljnom prihvaćanju pravila sustava kooperativne sigurnosti (i dobrovoljnom prihvaćanju ograničavanja upotrebe sile, osim u samoobrani), te institucionaliziranoj zajedničkoj reakciji kao odgovoru na različite sigurnosne prijetnje, od konvencionalnog sukoba do terorizma i proliferacije oružja masovnog uništenja (vidi: Nolan, Janne E., urednik (1994.) *Global Engagement: Cooperation and Security in the 21st Century*. New York: Brookings Institute).

Četvrti pristup zagovara spajanje zadaća kolektivne obrane i kolektivne sigurnosti s zadaćama kooperativne sigurnosti u jedan sveobuhvatni okvir kooperativne sigurnosti. Dr. Richard Cohen predlaže transformaciju NATO-a u sustav kooperativne sigurnosti, koji bi izvođenjem četiri funkcije (individualna sigurnost, kolektivna sigurnost, kolektivna obrana, promoviranje stabilnosti) obuhvatio SAD, europske zemlje i Rusiju, te usmjerio NATO prema stabilizaciji euroazijskog prostora, (vidi: Cohen, Richard-Mihalka Michael (2001.) "Cooperative Security: New Horizons for International Order", *The Marshall Center Papers No. 3*, The George C. Marshall European Center for Security Studies). Navedena definicija kooperativne sigurnosti predstavlja osnovu za razmatranje transformacije NATO-a u ovom radu.

angažiranje vojnih snaga u misijama upravljanja krizama i različitim oblicima ekspedicijskog ratovanja/projekcije moći. Nove zadaće, zajedno s ulogom koju će Republika Hrvatska imati kao članica NATO-a (i EU) u regiji, te utjecajem procesa globalne vojne transformacije poznatog pod nazivom RMA, presudno će utjecati na dalje oblikovanje OS RH.

U cijelom tom procesu ne smije se izgubiti iz vida temeljna činjenica: krajnji cilj obrambene reforme jeste osposobljavanje OS RH za izvođenje ustavne zadaće (obrana teritorijalnog integriteta i suvereniteta RH) u novim prilikama. Članstvo u NATO-u i hrvatsko uključivanje u vojne aktivnosti EU treba sagledavati kao sredstvo u postizanju tog cilja.

TRANSFORMACIJA NATO-a IZMEĐU 1991. I 2003. GODINE

Geopolitičke promjene koje su nastupile nakon raspada SSSR-a i Istočnog bloka u Europi početkom prošlog desetljeća dovele su u pitanje dalje postojanje NATO-a čija je osnovna funkcija bila organizacija kolektivne obrane. Nestankom prijetnje s Istoka činilo se da je i dalje postojanje NATO-a kao vojnog saveza izgubilo svrhu.⁴ Analize i razmišljanja s početka devedesetih godina 20. stoljeća prenaplaćavale su ovaj vojni aspekt. Zanimariva se činjenica da je NATO ne samo vojni već i vojno-politički savez. NATO je vrlo brzo evoluirao iz čistog vojnog saveza u instituciju koja je dobila i političku ulogu – 1967. godine (Harmel report) NATO preuzima i funkciju političkog sredstva u smanjivanju tenzija između dva bloka u Europi (pregovori o razoružanju, detant).

U posthladnoratovskom razdoblju NATO je mogao preživjeti samo opredjeljenjem za radikalnu transformaciju usmjerenu na izvođenje novih misija. Do završetka Hladnog rata, primarna misija NATO-a bila je organizacija kolektivne obrane i nuklearnog odvratanja (odnosno obrana teritorija zemalja članica Saveza od mogućeg sovjetskog napada). Nestankom SSSR-a i prestankom Varšavskog ugovora isključivo fokusiranje aktivnosti NATO-a na kolektivnu obranu gubi svoju osnovnu svrhu. Zato je 1991. godine otpočela transformacija NATO-a u smislu izvođenju operacija čuvanja i uspostavljanja mira na području Europe. Započelo je oblikovanje organizacije za upravljanje krizama na europskom kontinentu. NATO je iz organizacije za kolektivnu obranu pokrenuo vlastitu transformaciju u organizaciju za kolektivnu sigurnost.

Strateški koncept NATO-a iz 1991. godine otvorio je proces transformacije zbog procjene da nestabilnosti na području Srednje i Istočne Europe (politički, ekonomski i socijalni problemi; etnički sukobi; teritorijalni problemi) – iako ne predstavljaju izravnu prijetnju članicama Saveza – mogu dovesti do poremećaja europske sigurnosti. Kada bi se to dogodilo, izravno bi utjecalo na Savez.⁵

⁴ Vidi: Waltz, Kenneth (1993.) "The Emerging Structure of International Politics" *International Security* 18(2): 44-79.

⁵ Vidi: *The Alliance's Strategic Concept agreed by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council*, Rim, 8.11.1991. (<http://www.nato.int/docu/basicxt/b911108a.htm>).

Transformacija NATO-a provedena je uspostavom sljedećih mehanizama:

1. Program Partnerstvo za mir (*Partnership for Peace, PFP*).

Pokrenut 1994., a proširen 1997., PFP predstavlja okvir za uspostavu suradnje između NATO-a i zemalja-partnera izvan Saveza na nizu područja (vojne vježbe; zajedničko planiranje i izvođenje različitih vrsta misija pod vodstvom NATO-a; suradnja na području reforme sigurnosnog sektora zemalja-partnera).

Uspostavljanje programa MAP (*Membership Action Plan*) 1999. godine, kao pripreme potencijalnih kandidata za članstvo u Savezu, predstavlja širenje područja kooperacije između NATO-a i drugih zemalja. PFP i MAP postali su mehanizmi širenja integracije i interoperabilnosti Saveza na zemlje koje nisu njegove članice, ali i pokretači promjene unutar NATO-a (odgovori na nove sigurnosne ugroze).

2. Euroatlantsko partnersko vijeće (*Euro-Atlantic Partnership Council, EAPC* osnovano 1997.)

EAPC ima ulogu mehanizma za politički dijalog, konzultaciju, koordinaciju i zajedničko odlučivanje između NATO-a i zemalja-partnera i ukazuje na širi pristup pitanju sigurnosti, usmjeren ka suradnji ne samo na području vojnih već i ekonomskih, političkih i drugih aspekata sigurnosti.

3. Razvoj CJTF koncepta

CJTF koncept zamišljen je kao način organiziranja multinacionalnih vojnih formacija.

CJTF se može primijeniti i za organizaciju članica Saveza u izvođenju kolektivne obrane, ali i za uključivanje zemalja koje nisu članice NATO-a u misije koje ne potpadaju pod odredbe članka V, odnosno u misije upravljanja krizama (humanitarne misije, misije očuvanja mira, misije uspostave mira).

4. Jačanje suradnje između NATO-a i EU na području izvođenja petersberških misija (Petersberg missions).

5. Razvijanje partnerstva između NATO-a i Ruske Federacije.

Dva kruga proširenja NATO-a (1999. i 2004.), te NATO-vo angažiranje u BiH, na Kosovu i u Makedoniji, pokazuju kako je do sada primarni zadatak Saveza bio stabilizacija prostora Centralne i Istočne Europe, što je zahtijevalo preorijentaciju NATO-a s koncepta kolektivne obrane na zadaće upravljanja krizama na području Europe, odnosno zadaće sustava kolektivne sigurnosti.

Teroristički napadi na SAD u rujnu 2001. godine otvorili su pitanje pravca dalje transformacije NATO-a.

Uz prethodno navedene zadaće iz područja upravljanja krizama, Savez se počinje pripremati za angažiranje u borbi protiv međunarodnog terorizma i proliferacije oružja masovnog uništenja.⁶ Izvođenje te dvije nove misije samo dodatno potiče trend širenja djelovanja NATO-a izvan područja teritorija zemalja članica.

Ključne odluke praškog summita NATO-a temelj su za dalju transformaciju Saveza:⁷

⁶ Vidi: – Lugar, Richard (2002.) "Redefining NATO's Mission: Preventing WMD Terrorism" *The Washington Quarterly* 25(3): 7-13.

– Hess, Michel (2003.) "A Partnership Against Terrorism" *Security Dialogue* 34(4): 506-510.

– Clarke, Richard A.-McCaffrey, Barry (2004.) *NATO's Role in Confronting International Terrorism*. New York: Atlantic Council of the United States.

⁷ Vidi: *** (2002.) "Prague Summit Declaration" NATO Press Release (2002)127, 21.11.2002. (<http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm>)

1. Širenje djelovanja NATO-a na područje Kavkaza i centralne Azije, s mogućnošću djelovanja na području Bliskog istoka i sjeverne Afrike.
2. Djelovanje u sigurnosnom okruženju u kome će glavni sigurnosni izazovi biti terorizam, proliferacija oružja za masovno uništenje i konvencionalnog oružja, te posljedice koje će proizlaziti iz problema povezanih s nestabilnim i odmetnutim državama.
3. Razvijanje vojnih sposobnosti Saveza za ekspedicijsko ratovanje razvojem snaga za intervencije izvan područja Europe (formiranje NRF snaga), te razvijanje vojnih sposobnosti za ostvarivanje tog cilja (PCC inicijativa).⁸
4. Jačanje sposobnosti civilne obrane.
5. Produbljivanje odnosa s Rusijom, posebno na području borbe protiv terorizma i širenja oružja masovnog uništenja.

Odluke istanbulskog *summita* potvrđuju namjeru daljeg razvijanja navedenog.⁹

Može se reći kako će u budućnosti primarno područje djelovanja NATO-a biti izvan područja Europe (Bliski istok, Kavkaz, centralna Azija). Riječ je o preventivnom djelovanju radi sprječavanja izbijanja kriza koje mogu ugroziti sigurnost i Europe i SAD-a. Nastojanja širenju djelovanja NATO-a vidljivo je u američkim naporima prema restrukturiranju i refokusiranju PfP-a u odnosu na Kavkaz i centralnu Aziju,¹⁰ te u nastojanju širenja procesa Mediteranskog dijaloga NATO-a pokrenutog 1994. godine.¹¹

Umjesto jasno definiranje prijetnje (za vrijeme Hladnog rata prijetnju je za NATO predstavljao SSSR i Varšavski ugovor), NATO se u posthladnoratovskom razdoblju suočava s rizicima prijetnji koje više nisu jasno definirane, i na čiji intenzitet utječe niz činilaca (kulturološki, demografski, psihološki, etnički, ekonomski i drugi) koji se stalno mijenjaju.

NATO se mora prilagoditi jer više ne može koristiti načine djelovanja koji su dominirali tijekom Hladnog rata, što je ključ za razumijevanje transformacije NATO-a u proteklih desetak godina, a najbolji primjer navedene transformacije može se vidjeti u transformaciji zadaće kolektivne obrane.

⁸ PCC (*Prague Capabilities Commitment*) inicijativa nastala je kao zamjena za DCI inicijativu pokrenutu na summitu u Washingtonu 1999. pošto je DCI bio prevelik i preobiman program jačanja vojnih sposobnosti članica Saveza. Umjesto ostvarivanja 58 ciljeva koje je postavila DCI inicijativa, cilj PCC-a je razvijanje sposobnosti potrebnih za ekspedicijsko ratovanje na manjem broju područja (NKB obrana; razvoj C4I sustava; sustavi za otkrivanje i zahvat ciljeva; razvoj precizno vođenih oružanih sustava (posebno za neutraliziranje protivničke PZO); zračni i pomorski strateški transport; sustavi borbene potpore sposobne za brzi razmjestaj).

⁹ Vidi: ***(2004.) "The Istanbul Declaration, Our security in a new era" NATO Press Release 2004(097), 28.6.2004.

¹⁰ Vidi: Simon, Jeffrey (2004.) "Partnership for Peace: Charting a Course for a New Era" *Strategic Forum* No.206, Institute for National Strategic Studies, National Defense University, Washington D.C.

¹¹ Vidi: ***(2004.) "NATO's outreach to the Mediterranean: From Dialogue to Partnership?" *NATO Notes* 6(1), ISIS.

NATO I KOLEKTIVNA OBRANA

Što znači preorijentacija NATO-a za izvođenje kolektivne obrane?

Ne samo da ova zadaća više nije ključna misija Saveza, već su nedavni događaji pokazali i potrebu njezina redefiniranja, pošto širenje djelovanja Saveza izvan teritorija njegovih članica narušava tradicionalnu ulogu NATO-a kao obrambenog saveza. NATO u skoroj budućnosti mora odgovoriti na pitanje: kako pomiriti *out-of-area* djelovanje i donedavno glavnu funkciju NATO-a (funkciju kolektivne obrane)?

Odgovor je: drastičnom redefinicijom samog pojma kolektivne obrane, jer su dva slučaja (2001. i 2003.) pokazala kako klasično poimanje kolektivne obrane ne može preživjeti u novim okolnostima.

Potpuno je pogrešno rasprostranjeno mišljenje da članstvo u NATO-u automatski znači aktiviranje vojne moći Save za ukoliko jedna od njegovih članica bude napadnuta – taj automatizam ne postoji.

Članak V. Sjevernoatlantskog sporazuma navodi da će članice Saveza razmotriti potrebu vojnog odgovora, i tek na temelju postignutog konsenzusa pokrenuti reakciju NATO-a.¹² Formulacija omogućava da jedna ili više članica odbiju pružiti traženu pomoć. Za vrijeme Hladnog rata – u slučaju sovjetskoga napada, traženje konsenzusa na temelju članka V. predstavljalo bi samo puku formalnost. Ali u posthladnoratovskom razdoblju značenje članka V. (a time i svrhe daljeg postojanja NATO-a) vrlo je brzo dovedeno pod znak pitanja.

Činilo se da će zbog terorističkih napada na SAD u rujnu 2001. godine, misija kolektivne obrane unutar NATO-a ima šansu za reafirmaciju. Dogodilo se suprotno: kada je NATO na temelju članka V. ponudio pomoć SAD-u (to je u povijesti Saveza bilo prvo aktiviranje članka V.), Bushova administracija nije pokazala interes za angažiranjem NATO-a u borbi protiv terorizma.

Washingtonu europski saveznici nisu bili relevantni. Na području vojne tehnologije zaostaju za američkim sposobnostima koje su presudne u borbi protiv

¹² Formulacija članka V. proistekla je iz protivljenja nastalog unutar američkog Senata o automatskom ulasku SAD u rat kada je rat izazvan događajem izvan granica SAD ili odlukom koju je donijela neka druga zemlja. S obzirom na snažnu izolacionističku struju u Senatu krajem četrdesetih, bilo je potrebno formulirati rješenje koje bi omogućilo američkoj strani prihvaćanje obaveze obrane Zapadne Europe od mogućeg sovjetskog napada, ali bez klauzule o automatskom odgovoru (što je u Senatu moglo biti iskorišteno za zaustavljanje stvaranja vojnog saveza na isti način na koji je zaustavljen ulazak SAD u Ligu naroda).

U rujnu 1948. godine, predstavnici SAD-a i zapadnoeuropskih zemalja pokušali su formulirati rješenje članka V. (napad na jednu članicu NATO-a predstavljat će napad na sve članice, ali individualni odgovor pojedine članice ovisit će o procesu odlučivanja zasnovanom na političkom sustavu svake države). Rješenje nije bilo prihvatljivo europskim saveznicima jer je umjesto automatskog odgovora svih članica otvaralo mogućnost da svaka članica individualno odluči je li došlo do napada, te kakve mjere treba poduzeti. SAD je u prosincu 1948. odustao od toga prijedloga. Konačni kompromis (usvojeni tekst članka V.) nije predstavljao ono što je očekivala europska strana, no time su bile uklonjene zapreke ratifikaciji cjelokupnog sporazuma u američkom Kongresu. Produblivanje hladnoratovske konfrontacije je okončalo sporenja oko ovoga pitanja.

novih sigurnosnih ugroza. Američka je strana željela (poučena primjerima operacije *Allied Force* kada saveznici nisu bili sposobni značajnije pridonijeti borbenim djelovanjima) onemogućiti politički utjecaj saveznika na vođenje operacija. Sjedinjene Američke Države prihvatile su stanovitu pomoć u specijaliziranim sustavima i sredstvima (angažiranje NATO-vih AWACS aviona E-3 unutar SAD-a, organiziranje pomorskih operacija u Sredozemlju). Pokazalo se da je američka strana primarno zainteresirana za bilateralnu suradnju s članicama NATO-a ali i s drugim zemljama izvan Saveza (Rusija), dok je NATO potisnut u pozadinu – tako je odbijena i ponuda članica NATO-a za pružanje pomoći u Afganistanu.¹³ Navedeni slučaj predstavljao je jasno upozorenje: u promijenjenoj situaciji, NATO mora promijeniti svoje načine djelovanja ili će postati irelevantan činilac u borbi protiv novih sigurnosnih ugroza.

Spor SAD-a s tri europske članice NATO-a (Francuskom, Njemačkom, Belgijom) u veljači 2003. godine o pružanju pomoći Turskoj na temelju članka IV.,¹⁴ predstavljao je dodatni udar ionako poljuljanoj temeljnoj hladnoratovskoj misiji NATO-a. Tri europske članice Saveza ovaj su put – za razliku od situacije iz 1999. godine za vrijeme operacije *Allied Force*, blokirale donošenje odluka. Njihov je stav bio da ne žele prejudicirati mogućnost vojne akcije protiv Iraka jer su se protivile intervenciji.

Kasnije postignuti kompromis razriješio je ovu krizu. Njemačka i Belgija su dale svoje odobrenje, dok je Francuska zaobiđena te je odluka donesena u okviru vojne strukture Saveza iz koje je Francuska izašla 1966.

Kredibilitet NATO-a ozbiljno je doveden u pitanje. Prvi put u povijesti Saveza političke razlike između pojedinih članica dovele su do dužeg blokiranja procesa obrambenog planiranja. Da je sukob izbio u okviru članka V., dalja svrha postojanja NATO-a postala bi upitna.

Oba slučaja pokazuju problematičnost klasičnog poimanja kolektivne obrane unutar NATO-a. Uostalom, već je i novi strateški koncept NATO-a iz 1999. godine modificirao zadaću kolektivne obrane – u nju je uključio borbu protiv ugroza koje se svrstavaju u zadaće sustava kolektivne sigurnosti (teroristički napadi, sabotaze, organizirani kriminal, ugrožavanje isporuke vitalnih resursa, nekontrolirane migracije), i za konzultaciju i zajedničku pripremu mogućih protuakcija odredio mehanizme u okviru članka IV.¹⁵

Modifikacija ukazuje na potrebu jasnog preciziranja načina odgovora Saveza na temelju članka V u slučaju da na se ne radi o klasičnom konvencionalnom napadu.

Klasično definirana kolektivna obrana više **ne može biti** ključna zadaća NATO-a. U novim prilikama, a posebno nakon povećanja broja članova Saveza (koji neće

¹³ Uz snage SAD-a, u Afganistanu su se nalazili samo manji kontigenti snaga iz nekoliko savezničkih zemalja, u okviru privremene koalicije, bez angažiranja NATO-a.

¹⁴ SAD je na temelju članka IV. povelje NATO-a zatražio otpočinjanje priprema za obranu Turske kao protumjeru za slučaj mogućeg iračkog napada balističkim projektilima s kemijskim i biološkim bojnim glavama; u okviru navedenih priprema bila je predviđeno privremeno smještanje određenih oružanih borbenih sustava drugih članica Saveza (bitnice PZ raketnog sustava Patriot, AWACS zrakoplovi, postrojbe za NBK obranu) na teritorij Turske.

¹⁵ Vidi: *** (1999). "The Alliance's Strategic Concept", paragraf 24.

pridonijeti povećanju vojnih sposobnosti Saveza), koncept kolektivne obrane bit će potrebno redefinirati.

Umjesto zajedničkog djelovanja u slučaju konvencionalnog sukoba visokog intenziteta, potrebno je pronaći način zajedničkog odgovora članica Saveza na opasnost koju predstavljaju nove sigurnosne ugroze. Posmatraju li se rezultati praškog i istanbulskog summita NATO-a – o pitanju budućnosti kolektivne obrane – mogu se formulirati dva zaključka:

1. Članice Saveza morat će transformirati svoj cjelokupni sigurnosni sektor na takav način da budu sposobne organizirati obranu protiv novih sigurnosnih ugroza vlastitim snagama.

Transformacija uključuje razvijanje i/ili održavanje sposobnosti kontrole zračnog prostora (*air policing*), kontrole pomorskog prostora, jačanje civilne obrane, razvoj specijalnih snaga, razvoj obavještajnih sposobnosti i sl. Istovremeno, svaka članica morat će razvijati vojne postrojbe s kojima će pridonositi djelovanju multinacionalnih mobilnih vojnih formacija NATO-a. Vojni doprinos ostvarivat će se kombiniranim razvojem određenih specijalnosti, te osposobljavanjem vojnih postrojbi za djelovanje u okviru navedenih formacija. Dvojbena je međutim ohrabrivanje potpune specijalizacije oružanih snaga pojedinih članica Saveza (iako u okviru NATO-a i dalje postoje takva mišljenja), jer prevelika specijalizacija može dovesti do toga da NATO kao cjelina poboljša određene sposobnosti, ali izgubi sposobnost izvođenja cijelog niza misija.¹⁶ Glavne opasnosti pretjerane specijalizacije pojedine zemlje u okviru NATO-a su sljedeće.

- Koncentriranjem na ispunjavanje samo određenih uloga, zemlje članice mogu se dovesti u situaciju da budu isključene iz ostalih aktivnosti Saveza, što dovodi u pitanje njihov utjecaj na ostale aktivnosti Saveza, a za sam NATO predstavlja teret u tim aktivnostima.
- Uska specijalizacija može dovesti i do političkih posljedica koje mogu utjecati na koheziju NATO-a. Ukoliko veći broj članica prihvati specijalizaciju, to može predstavljati poticaj SAD-u za formiranje privremenih koalicija pod američkim vodstvom (*coalition of willing*), što može ponovno izazvati sukobljavanja između SAD i dijela europskih članica NATO-a (kao što je i bilo u slučaju krize oko Iraka početkom 2003.).

U budućnosti se može očekivati redefiniranje vojnih kriterija za ulazak u članstvo NATO-a u skladu s zahtjevima koji proizlaze iz sadašnje transformacije NATO-a. Da je te kriterije potrebno mijenjati, pokazuje iskustvo zadnja dva kruga proširenja – vojni kriteriji članstva u Savezu i dalje su utemeljeni na odvratanju velikog konvencionalnog napada s Istoka iako ta opasnost više ne postoji. Zbog toga ni Poljska, ni Češka ni Mađarska nisu mogle ispuniti vojne zahtjeve potrebne za dobivanje statusa članstva, a to neće moći ispuniti ni sedam novih članova. Zato će NATO morati napraviti novu procjenu kriterija za članstvo. **To ujedno znači da**

¹⁶ Ukoliko neka zemlja članica odluči specijalizirati svoje oružane snage samo za jednu vrstu misija (na primjer sudjelovanje u određenim aspektima ekspedicijskog ratovanja), ona neće biti sposobna za druge vrste operacija (primjerice postkonfliktnu stabilizaciju).

sadašnji i budući kandidati za članstvo u Savezu moraju početi razmišljati o prilagodbi svojih oružanih snaga usmjerenih prema ispunjavanju novih zadaća NATO-a, a ne zavaravati se zamislama o doprinosu hladnoratovskom konceptu kolektivne obrane Saveza.

2. Formiranje NRF snaga ukazuje kako je glavna misija navedene formacije vođenje različitih oblika ekspedicijskog ratovanja usmjerenih prema preventivnom uklanjanju opasnosti kao što su terorizam i proliferacija oružja masovnog uništenja. U američkoj perspektivi, a posebno nakon NATO-ve krize oko pružanja potpore Turskoj u veljači 2003., navedeno djelovanje Saveza ostvarivalo bi se formiranjem koalicija u okviru NATO-a (države koje su spremne zajedno s SAD-om organizirati takvu vojnu operaciju), dok bi se od "pasivnih" članica tražilo pružanje potpore tim akcijama. Ostvarivanje navedenog vodi prema redefiniranju članka V. (možda samo svođenjem članka V na sredstvo za izražavanje solidarnosti članica Saveza), te mijenjanju načina odlučivanja u okviru NATO-a (napuštanje odlučivanja konsenzusom). U okviru NATO-a i dalje će postojati mogućnost sukoba između SAD-a i dijela europskih članica. U takvim okolnostima (potencijalna blokada procesa odlučivanja) može se desiti da zbog suprotstavljenih političkih stavova dođe do blokiranja zahtjeva za pomoć neke od članica Saveza. Zato će svaka članica morati zadržati minimalne obrambene sposobnosti (navedene u točki 1) kako bi bile sposobne odgovoriti na moguću prijetnju do trenutka kada NATO bude mogao pružiti zatraženu pomoć.

Važno je uočiti da EU (kao i NATO) nove sigurnosne ugroze vidi u djelovanju izvan područja Europe, odnosno u neposrednom susjedstvu. Na to upućuje sigurnosna strategija EU¹⁷ usvojena u prosincu 2003. godine te razvoj snaga za brzu reakciju EU-a. Uz NRF snage, nakon odluka helsinškog *summita* EU-a od 1999. godine, EU je pokrenuo i razvoj borbenih skupina za brzu intervenciju (*battlegroups*).¹⁸ Pri tome EU će davati prednost izvođenju različitih zadaća pružanja potpore drugim diplomatskim i ekonomskim mjerama EU-a,¹⁹ dok će izvođenje izravne vojne akcije biti u drugom planu.

Sukob SAD-a i dijela članica NATO-a/EU-a ne odnosi se na pitanje potrebe preventivnog prenošenja borbe protiv novih sigurnih prijetnji izvan Europe, nego na usklađivanje djelovanja objiju strana, odnosno na utvrđivanje preciznih kriterija za navedene intervencije.

¹⁷ *** (2003.) *A Secure Europe in a Better World: European Security Strategy*. Brussels, 12.12.2003.

¹⁸ Koncept borbenih skupina predviđa do 2007. godine stvaranje *taktičkih skupina* namijenjenih za brzu reakciju u slučaju krize. Skupna bi u svom sastavu trebala imati oko 1500 vojnika, a sastav bi mogao biti jednonacionalan ili višenacionalan. Do kraja 2005. godine mogle bi biti operativne dvije do tri skupine. (vidi: "Consensus of EU defence ministers on developing "battle groups by 2007". *Atlantic News* No.3565, 8.4.2004. str. 3.

¹⁹ Na primjer, vojna potpora provođenju ekonomskih sankcija ili embarga na prodaju naoružanja; evakuacija stranaca iz nestabilnih područja; preventivni razmještaj snaga u određenoj regiji kako bi se spriječilo izbijanje krize, tradicionalno očuvanje mira, kontrola nad suprotstavljenim stranama nakon postizanja mira, i sl.

Bit problema je u različitim shvaćanjima posthladnoratovskih sigurnosnih problema i načina njihova rješavanja. Problemi unutar NATO-a, kao i cjelokupni proces redefiniranja transatlantskih odnosa, rješavat će se tijekom dužeg razdoblja jer je i NATO u procesu transformacije. Konačno rješenje ovisit će o tome da li će SAD i europski saveznici postići konsenzus o redefiniciji transatlantskog partnerstva u obrambenoj sferi. Bit će to odlučujuće za NATO: da li će to biti minimalistički Savez koji će postojati samo kao okvir za određene oblike obrambene i sigurnosne suradnje, ili će biti revitalizirani NATO kao ključna sigurnosna organizaciju na području šire Europe (*wider Europe*), s potencijalom razvijanja njegove globalne uloge.²⁰

Očigledno, kada je riječ o kolektivnoj obrani u okviru NATO-a – hladnoratovski je model otpisan. U budućnosti zadaće kolektivne obrane bit će dio zadaća kao što su borba protiv terorizma i organiziranog kriminala, proliferacije oružja masovnog uništenja te upravljanja krizama. Naglasak je na preventivnom djelovanju i suzbijanju prijetnji izvan područja zemalja-članica Saveza. Članice će NATO-a morati razvijati sposobnosti zaštite nacionalnog teritorija ali i tražiti način za uključivanje u ostale aktivnosti Saveza. Posebno u potpori djelovanju NRF snagama i drugim sličnim vojnim formacijama koje će moći, u slučaju potrebe, intervenirati i na području zemlje-članice Saveza (onda kada članica ne bude sposobna odvratiti potencijalnu prijetnju vlastitim snagama). Navedeni obrazac djelovanja bit će isti i za angažiranje u vojnom djelovanju EU-a.

RMA

Činilac koji je izravno povezan s transformacijom NATO-a jest globalni proces vojne transformacije poznat pod nazivom **Revolution in military affairs**²¹. RMA podrazumijeva trendove u razvoju vojne tehnologije, primjenu tih tehnologija, promjene u organizacijskom pogledu te u prirodi i vođenju rata. Sadašnja RMA nije ni prva, a ni posljednja u povijesti.²² Njezini počeci mogu se pratiti od kraja sedamdesetih godina 20. stoljeća, odnosno američkih planova da se na sovjetsku nadmoć u konvencionalnom naoružanju u Europi odgovori ne kvantitativno, već kvalitativno, razvojem visokotehnoloških oružanih sustava. Tri su glavna obilježja tekuće RMA.

- Razvoj precizno vođenih oružanih sustava, kao što su PGM-i i vođeni projektili. Ovaj trend prisutan je još od završetka Prvoga svjetskog rata, a intenziviran je u šezdesetim godinama 20. stoljeća.

²⁰ O navedenom problemu vidi: Barić, Robert (2004.) 75-76.

²¹ RMA. Najprikladniji hrvatski prijevod glasio bi *revolucija vojnih sposobnosti*; korištenje izraza *revolucija vojnih poslova* ne govori ništa o biti ovog procesa, dok je sintagma *revolucija borbenih sposobnosti* suviše uska i time neodgovarajuća (: zanemaruje sposobnosti potrebne u misijama koje ne spadaju pod kategoriju vođenja oružane borbe – npr. humanitarne zadaće, upravljanje krizama i sl.).

²² Za povijesni pregled dosadašnjih RMA, kao i bitne sadašnje značajke, vidi:

- Cohen, Eliot A. (1996.) "A Revolution in Warfare" *Foreign Affairs* 75(2): 37-54.
- Sloan, Elinor C. (2002.) *The Revolution in Military Affairs: Implications for Canada and NATO*. Montreal: McGill-Queen's University Press.

- Primjena tehnologija za ostvarivanje niske zamjetljivosti borbenih sustava (popularna “nevidljivost”, odnosno *stealth*).
- Postizanje informacijske superiornosti primjenom informatičkih tehnologija radi ostvarivanja pune kontrole bojišta.

Treće obilježje RMA predstavlja stvarnu revoluciju, jer su prva dva obilježja razvojnog karaktera, prisutna na području vojne tehnologije još od prije Drugoga svjetskog rata. Treća komponenta podrazumijeva uvezivanje svih snaga na bojištu /od senzorskih sustava, do pojedinih oružanih sustava, postrojbi, zapovjedništava/ u podatkovnu mrežu, kojom će u razdoblju koje se neće mjeriti satima ili danima već minutama biti moguće prikupiti podatke o protivničkim snagama na bojištu, analizirati ih i pripremiti adekvatan odgovor, te taj odgovor mijenjati ovisno o promjeni situacije na bojištu. Novi način rata zahtijeva novosti – prelazak na manje i mobilnije postrojbe koje će moći djelovati samostalno, lakše prilagođavanje promjenjivoj situaciji na bojištu, a manju veličinu nadoknađivati povećanom paljbenom moći.

U biti, sadašnja RMA ima potencijal za prve korjenite promjene u vođenju ratovanja u zadnjih 150 godina: reafirmacija manevarskog ratovanja u tridesetim i četrdesetim godinama 20. stoljeća ustvari nije predstavljala neku značajnu novinu – bio je to uspješan slučaj korištenja nove tehnologije za ponovno ostvarivanje koncepta mobilnog ratovanja koji je prevladavao prije Prvog svjetskog rata. Iz kratkog opisa tekuće RMA, vidljiv je njezin potencijal revolucionarne promjene vođenja rata.

Uz navedene promjene, odvija se i proces transformacije strukture i organizacije oružanih snaga u budućnosti, načina vođenja oružanih snaga, novih odnosa na području civilno-vojnih kontakata, te promjena koje će sadašnja RMA izazvati u međunarodnim odnosima (primjerice, mogućnost brze pripreme i izvođenja preventivnog napada, te s time povezano pitanje redefiniranja pojma državnog suvereniteta).

Iako se u nastavku ovog rada (s obzirom na temu) tekuća RMA razmatra isključivo na području promjena koje donosi u vođenju oružane borbe, njezin značaj je znatno širi. RMA će utjecati i na druge zadaće od kojih je dio (npr. humanitarne misije, PSO operacije) u okviru zadaća oružanih snaga RH.

RMA međutim omogućava i značajne prednosti na protivničkoj strani, pogotovo kada najvjerojatniji protivnici nisu više isključivo države (i njihove vojne organizacije), već međunarodni terorizam i organizirani kriminal.²³ U borbi protiv ovakvih sigurnosnih izazova klasični vojni odgovor (čak i kad je potpomognut rezultatima RMA) nije dovoljan. Promjena prirode sukoba i širenje pojma sigurnosti prisiljava vojne organizacije (i ne samo njih!) na znatno šire razmatranje pojma i suštine sadašnje RMA. Uz promjenu načina vođenja oružane borbe protiv klasičnog protivnika (suprotstavljena vojna organizacija) nužno je obuhvatiti i druga područja koja ne potpadaju pod konvencionalno poimanje vojske (pronalaženje odgovora na nekonvencionalne forme agresije – poput terorizma, primjerenih današnjoj situaciji).

²³ Tvrdnju dobro ilustrira način djelovanja terorističkih organizacija u posthladnoratovskom razdoblju. Terorističke organizacije kombiniraju rezultate informatičke revolucije (koja je ovdje i sredstvo djelovanja – npr. korištenje Interneta za propagandu te novčane transfere, ali i cilj djelovanja – ranjivost informatiziranih zapadnih društava) i eskalaciju primjene nasilja.

Prošlogodišnji sukob u Iraku (operacija *Iraqi Freedom*), ali i iskustva iz drugih sukoba vođenih u zadnja dva desetljeća 20. st., ukazuju na promjene u vođenju oružane borbe koje donosi tekuća RMA.

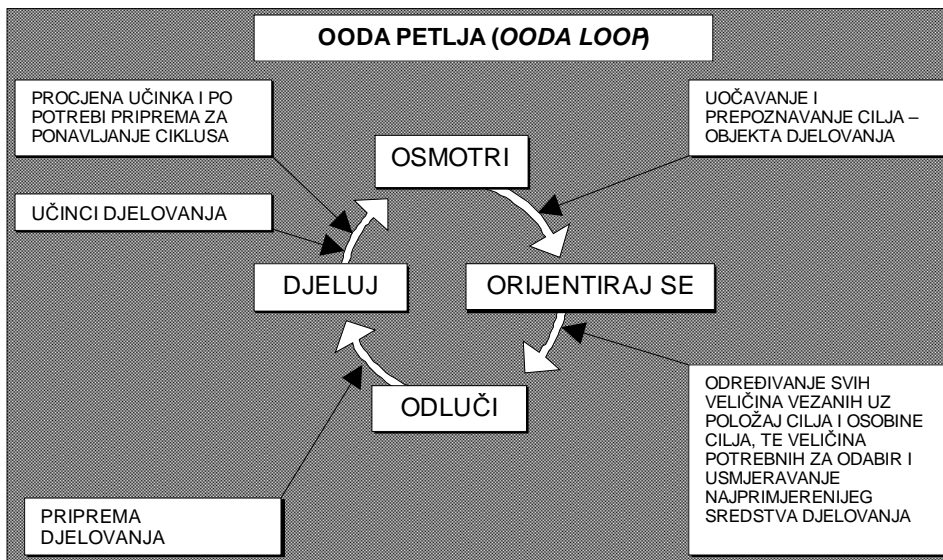
1. Informacijska dominacija u borbenim operacijama.
2. Nelinearnost borbenih operacija.
3. Visoki tempo borbenog djelovanja, velika pokretljivost snaga.
4. Usredotočenost borbenih djelovanja na neutralizaciju ili uništenje ključnih točaka obrambenog sustava, posebno zapovjednih i komunikacijskih sustava.
5. Prelazak na manje vrlo pokretne i fleksibilne postrojbe kao glavne nosioce borbenih djelovanja. Navedene postrojbe imat će modularni sastav na svim razinama, od najnižih (vod) do najviših (združeni sastavi) razina.
6. Branjanje razlika između konvencionalnih i nekonvencionalnih borbenih operacija (integriranje specijalnih snaga u djelovanje regularnih postrojbi).

Promjene zahtijevaju drugačiju organizaciju zapovijedanja borbenim operacijama, radi iskorištavanja mogućnosti koje donosi primjena novih tehnologija i s njima povezanih promjena u vođenju borbenih operacija. Primjer neučinkovitog kombiniranja novih oružanih sustava i zastarjelih koncepata vođenja borbenih operacija predstavlja bitka za Francusku 1940. godine. Saveznička je strana imala tehnički superiornije tenkove, ali su se načela njihove primjene temeljila na iskustvu iz Prvoga svjetskog rata (djelovanje u okviru pješačkih postrojbi radi pružanja paljbene potpore pješačkim snagama). Njemačka strana, iako tehnički inferiornija, načinom organizacije (koncentracija i suradnja tenkovskih snaga sa zračnim snagama na određenim dijelima fronta radi njegova proboja, te brza eksploatacija proboja) poništila je protivničku tehnološku superiornost. Slični primjeri iz Drugoga svjetskog rata su i britansko iskorištavanje mogućnosti radara (i pobjeda u zračnoj bitci za Britaniju 1940.) te američka taktika primjene udarnih skupina nosača aviona na Pacifiku 1943.–1945.

U budućnosti, ključni činilac koji će odlučiti o pobjedi ili porazu bit će ostvarivanje informacijske superiornosti na bojištu. Cjelokupni proces zapovijedanja (prikupljanje podataka, njihova obrada te donošenje odluke o borbenom djelovanju i njezina provedba) bit će usmjeren ka poduzimanju što je moguće brže reakcije operativnog zapovjednika na promijenjene uvjete na bojištu u tijeku operacije, kako bi se brzom reakcijom vlastitih snaga paralizirao protivnik (onemogućavanjem njegovog manevra) i protivnik stavio pred dilemu predaja ili uništenje. Dakle, umjesto dugotrajnog iscrpljivanja protivnika, nastojat će se postići njegova strateška paraliza i brza predaja: primjer ovakvog razmišljanja predstavlja teorija OODA petlje Johna Boyda (shema 1).²⁴

²⁴ Boydova postavka da ljudi (bilo kao pojedinci, bilo kao dio organizacije) razumijevaju svoju okolinu i djeluju na temelju petlje odlučivanja koja se sastoji od četiri elementa: osmatranja, orijentiranja, odlučivanja i djelovanja (*observing, orienting, deciding, acting* – OODA). Strana koja ima brži i precizniji OODA, ograničit će sposobnost protivnika u reagiranju na brzu promjenu situacije na bojištu, što će na protivničkoj strani dovesti do poduzimanja koraka koji ne odgovaraju situaciji na bojištu, a to dovodi do konfuzije i nereda te u konačnici do paralize i gubitka borbenosti. U Boydovoj teoriji ključno mjesto ima znanje o strateškoj okolini (kontinuum koji čini um, prostor i vrijeme) kao osnovu za pobjedu ili poraz u sukobu.

HEMA 1. OODA petlja Johna Boyda

Praktičnu operacionalizaciju ovakvog načina razmišljanja predstavlja razvoj koncepta **brzih i odlučnih operacija** (*rapid decisive operations, RDO*) KoV SAD-a.²⁵ Cilj razvoja koncepta RDO operacija je stvaranje situacije u kojoj će američka strana – ostvarivanjem informacijske dominacije i njezinim operacionaliziranjem (u diktiranju uvjeta i tempa operacija) dovesti do toga da protivničke snage zbog gubitka koherentnosti neće moći odgovoriti na američke poteze te će biti suočene s dilemom odustajanja od ostvarivanja vlastitih ciljeva ili poraza.

Glavne karakteristike predloženog koncepta RDO operacija

- Nametanje uvjeta borbe protivniku korištenjem svih raspoloživih instrumenata nacionalne moći radi simultanog asimetričnog napada iz smjerova i dimenzija na koje protivnik ne može odgovoriti. Cilj je preuzimanje operativne i strateške inicijative, onemogućavanje protivnika u ostvarivanju njegovih ciljeva, te slamanje protivnikove borbenosti.
- RDO mora omogućiti sposobnosti za brzo i odlučno prisiljavanje, podčinjavanje ili poraz protivnika i ostvarivanje strateških ciljeva SAD-a bez duge vojne kampanje i dugog prikupljanja snaga potrebnih za kampanju.
- Za uspjeh treba stvoriti sposobnosti za brzu i odlučnu pobjedu nad protivnikom. Brzinu pobjede osigurava niz činilaca,²⁶ čija integracija omogućava američkoj strani

²⁵ Vidi: *A Concept for Rapid Decisive Operations*, RDO Whitepaper Version 2.0, U.S. Joint Forces Command, J9 Joint Futures Lab, 2001. Koncept još nije službeno usvojen (razvoj teče od 1999. godine), ali je njegov utjecaj vidljiv u planiranju i izvođenju operacije *Iraqi Freedom*.

²⁶ Razumijevanje protivnika i vlastitih sposobnosti; rano otpočinjanje procesa planiranja te pravovremeno donošenje odluka; skraćivanje procesa donošenja odluka; združene i operativno spremne C2 sposobnosti; prisutnost snaga na području izvođenja operacije i brzo pokretanje; struktura snaga određena prema misiji, s osiguranim uvjetima za duže djelovanje; intenzivno visok tempo operacija.

otpočinjanje borbene operacije i postizanje rezultata i prije završetka razmještaja svih komponenti združenih snaga. Odlučnost treba postići nametanjem svoje volje protivniku lomeći njegovu koherentnost, te volju i sposobnost za otporom; za postizanje navedenog cilja treba ispuniti niz uvjeta.²⁷

Na temelju navedenih karakteristika izvođenje RDO operacija predstavlja brzu seriju napada i udara, odnosno kontinuirani ciklus operacija s upotrebom širokog spektra borbenih i drugih sposobnosti (od preciznih udara s velike udaljenosti, do informatičkih operacija), kombiniranih s koordiniranim diplomatskim i ekonomskim aktivnostima. RDO operacije usmjerene su ka postizanju traženih operativnih i strateških učinaka, a njihovo odvijanje i intenzitet bit će usmjereni ka preciznom ostvarivanju određenog traženog učinka radi brzog slamanja protivnika (umjesto dugotrajnog iscrpljivanja protivnika uništenjem njegovih ukupnih sposobnosti za vođenje oružane borbe).²⁸

Ostvarivanje ovakvog (ili nekoga drugog sličnog) koncepta vođenja borbenih operacija traži maksimalnu fleksibilnost u zapovijedanju u okviru manevarskih postrojbi (bojna – brigada), kako bi zapovjednici nižih postrojbi mogli pravovremeno reagirati na uočene slabosti protivnika, što znači odustajanje od klasične zapovjedne strukture koju obilježava linearni protok informacija, odnosno princip da svaka razina zapovijedanja (od bojne do korpusa) planira svoje dnevne operacije na temelju zapovjedi koje dolaze od nadređenog zapovjedništva.

U praksi (za vrijeme Drugoga svjetskog rata, i tijekom Hladnog rata) pokazalo se kako centralizirani sustav zapovijedanja često sprječava inicijativu zapovjednika na nižim razinama. Ni uvođenje pouzdanijih komunikacijskih sustava nakon Drugoga svjetskog rata nije otklonilo navedeni nedostatak.

Primjer nedostataka tradicionalnog linearnog protoka informacija jest američki neuspjeh u okruživanju i uništenju postrojbi Republikanske garde u operaciji *Desert Storm* 1991. godine. Iako su stožeri nižih postrojbi američkog VII. korpusa pravovremeno uočili slabosti iračkih snaga, glavno zapovjedništvo američkih snaga smješteno u Rijadu zanemarilo je upozorenja i nije promijenilo plan kopnenih operacija donesen prije otpočinjanja sukoba. Rigidno američko pridržavanje početnog plana djelovanja omogućilo je uspješno povlačenje divizija Republikanske garde koje su tako izbjegle uništenje.

Mehanizam koji bi trebao omogućiti ostvarivanje informacijske dominacije na bojištu jest koncept mrežno usmjerenog ratovanja (NCW, *network centric warfare*); on mora svim snagama koje sudjeluju u određenoj operaciji korištenjem

²⁷ Identifikacija i djelovanje protiv najvrjednijih ciljeva protivnika (središta moći, područja kritične ranjivosti, ključne veze i čvorišta); primijeniti operacije zasnovane na postizanju učinka (EBO, *effect based operations*), koristeći najširi spektar nacionalnih sposobnosti; generiranje učinka šoka sinkroniziranom primjenom informatičke superiornosti, dominantnog manevra i preciznog djelovanja; skraćivanje ciklusa odgovora.

²⁸ Prikaz takvog bojišta budućnosti i zahtjevi koji se postavljaju u prilagodbi vojnih snaga i sposobnosti, vidi: Forbes, Ian (2003.) "Transformation Towards Future Warfighting" *RUSI Journal* 148(5): 54-58.

mreže C4ISR sustava osigurati integriranu sliku bojišta (na svim razinama zapovijedanja) s podacima prezentiranim u realnom vremenu, dostupnu zapovjednicima postrojbi u svakom trenutku. Uvezivanje svih snaga treba stvoriti uvjete za djelovanje disperziranih postrojbi na nelinearnom bojištu, međusobno združenih sinkronizacijom djelovanja pomoću informatičke mreže.

Navedeni koncept prvi je počeo razvijati SAD (može se reći da početak razvoja koncepta NCW-a seže u kraj osamdesetih godina 20. stoljeća, kada je RM SAD počeo proučavati koncept mrežnih flotnih operacija),²⁹ ali danas slične koncepte ima niz europskih zemalja: Švedska, Velika Britanija, Francuska, Njemačka, Nizozemska, Bugarska.³⁰ Izvan Europe, NCW sada razvijaju Australija i Singapur, no vjerojatno će im se ubrzo pridružiti i još neke zemlje (npr. Kina koja zapravo već i razvija određene komponente NCW-a).

Rad na razvoju koncepta mrežno usmjerenog ratovanja NATO je otpočeo u studenom 2003. godine (**NNEC, NATO Network Enabled Capability**); kada studija bude dovršena (2005. godine), predstavljat će osnovu za buduću interoperabilnost ne samo unutar NATO-a, već i u odnosu između NATO-a i zemalja partnera. Bilo kakvo sudjelovanje u koalicijskim operacijama neće biti moguće ukoliko zemlja-sudionica nema barem elementarne NCW sposobnosti. U daljem odvijanju obrambene reforme u Republici Hrvatskoj ovaj aspekt mora dobiti prioritet, i zbog priprema za NATO (i vojno djelovanje u okviru EU-a), ali i zbog stvaranja osnova za izvođenje borbenih operacija zasnovanih na postizanju pobjede utemeljene na informacijskoj superiornosti nad protivnikom.

Kratki pregled tekuće RMA pokazuje smjer u kojem će se obrambeni sektor RH morati transformirati; hrvatska težnja za članstvom u NATO-u samo naglašava potrebu transformacije. Čak i da Hrvatska ne želi ući u NATO (što nije slučaj), njezine oružane snage morale bi se transformirati na temelju dosadašnjih pouka RMA te analize i predviđanja daljih trendova vojne transformacije.

U budućnosti OS RH mora se pripremati za integrirano i združeno izvođenje širokog spektra borbenih i neborbenih misija, kako u zadaćama obrane teritorija tako i unutar multinacionalnih snaga namijenjenih izvođenju ekspedicijskog ratovanja. Međutim, transformacija traži ne samo tehnološke i organizacijske promjene u OS RH, već i razvijanje jednog **posve novog intelektualnog i kulturološkog razumijevanja navedenih promjena unutar sastava OS RH**, bez koga neće biti moguće uspješno promišljanje rata i ratne vještine u novim uvjetima, što je preduvjet za usvajanje i provedbu novih koncepata.

²⁹ Prikaz američkih pogleda na NCW, vidi: Cebrowski, Arthur K. (2003.) "Network-Centric Warfare" *Military Technology* 27(5): 16-22.

³⁰ Vidi: Nitschke, Stefan (2004.) "Network-Centric Warfare – The European Initiatives" *Military Technology* 28(3): 18-26.

NATO I BUDUĆNOST OBRAMBENE REFORME U HRVATSKOJ

S obzirom na prethodne teze, pitanje je kako bi se u budućnosti trebala odvijati hrvatska obrambena reforma. Uz navedeno (transformacija NATO-a, zahtjevi koje postavlja RMA) potrebno je razmotriti dodatne činioce koji će utjecati na dalje odvijanje obrambene reforme u Hrvatskoj.

Na prvom je mjestu odgovor na pitanje – koja je osnovna zadaća OS RH u budućnosti.

U razmatranju problematike potrebno je objasniti tri pojma – prisutni u javnim raspravama (*obrana nacionalnog teritorija, teritorijalna obrana, te teritorijalna organizacija oružanih snaga*) i o kojima u hrvatskim medijima postoje razna tumačenja.

Obrana teritorijalnog integriteta i nacionalnog suvereniteta osnovna je zadaća ne samo hrvatske vojske, već svake vojne organizacije u svijetu. Različit je samo način izvođenja zadaće. U hladnoratovskom razdoblju, mnoge zemlje su u ostvarivanju zadaće kombinirale upotrebu regularnih vojnih postrojbi kao manevarske komponente obrambenog sustava i glavnog nosioca obrane, te snage **teritorijalne obrane** namijenjene zaštiti dijelova nacionalnog teritorija na kojima su stacionirane u pružanju potpore manevarskim snagama.

Organizacija o kojoj govorimo, bila je prisutna ne samo kod država koje su razvijale koncept totalne obrane (npr. bivša Jugoslavija, Norveška, Švedska, Finska), već i kod članica NATO-a (npr. Njemačka i Velika Britanija). Navedenu podjelu snaga imala je i Republika Hrvatska za vrijeme Domovinskog rata (gardijske brigade, kao glavne operativne snage, djelovale su na cjelokupnom teritoriju zemlje, te pričuvne brigade koje su u većini slučajeva aktivirane i korištene na određenom području). Iako je u posthladnoratovskom razdoblju u Europi prisutan trend napuštanja teritorijalne obrane, neke zemlje, bez obzira na jačanje međunarodnog angažmana, ne namjeravaju odustati od teritorijalne komponente obrambenog sustava: to su nordijske zemlje (Norveška, Švedska, Finska) ali i Poljska koja, iako je članica NATO-a, smatra da treba zadržati teritorijalnu komponentu obrambenog sustava.

Govoreći o teritorijalnoj organizaciji oružanih snaga treba istaknuti činjenicu da će navedeno obilježje svake vojne organizacije postojati i u budućnosti bez obzira jesu li njezine snage organizirane i uvježbane za obranu nacionalnog teritorija, ili za ekspedicijsko ratovanje. Uloga teritorijalne organizacije oružanih snaga jest pružanje potpore (logistika, školovanje i uvježbavanje, obuka) a ne operativno upravljanje snagama; stoga, bez obzira kako se zvali elementi teritorijalne organizacije (vojna područja, vojne oblasti, i sl.) oni će i dalje postojati jer nijedna vojna postrojba, od najmanje do najveće, ne može djelovati bez logističke potpore.

Drugo pitanje koje treba razmotriti, jest pitanje što NATO očekuje od Hrvatske kad se govori o obrambenoj reformi. U hrvatskoj javnosti rasprostranjeno je mišljenje kako se obrambena reforma mora provoditi prema nekom NATO receptu, odnosno da NATO zahtijeva od Republike Hrvatske određenu strukturu oružanih snaga. **NATO ne diktira, niti može diktirati niti jednoj zemlji članici konkretne zahtjeve i/ili rješenja ustroja njezina obrambena sustava.** Ono što NATO traži od svake članice Saveza je sljedeće:

– interoperabilnosti njezinih oružanih snaga s oružanim snagama ostalih zemalja Saveza;

– doprinos ciljevima Saveza na temelju financijskih i drugih mogućnosti svake države.

NATO ostavlja svakoj pojedinoj članici slobodne ruke u ostvarivanju tih ciljeva što se vidi i iz raznolike organizacije oružanih snaga članica Saveza – od potpuno profesionalnih oružanih snaga Velike Britanije pa do norveških oružanih snaga koje dalje namjeravaju zadržati i popunu novačenjem i teritorijalnu komponentu obrambenog sustava. Nesporna je činjenica – od prvoga hrvatskog ciklusa MAP-a pa do danas, predstavnici NATO-a u svojim godišnjim procjenama i na sastancima od hrvatske strane nisu zatražili usvajanje konkretnog modela reorganizacije OS RH, ali su **istaknuli područja na kojima je potrebno napraviti promjene**. Navodimo ključna zapažanja i primjedbe NATO-vih stručnjaka, iznesena u navedenim procjenama te u kontaktima s hrvatskim predstavnicima, između 2001. i 2004. godine.

1. Zadaće i struktura OS RH su i dalje primarno usmjereni na obranu nacionalnog teritorija (veliki broj postrojbi, velika pričuva), a ne prema stvaranju mobilnih snaga sposobnih za uključivanje u NATO/PfP operacije izvan nacionalnog teritorija RH; postojeća struktura nije pogodna za sudjelovanje u izvođenju sadašnjih i budućih misija Saveza.
2. Razvoj strukture OS RH treba uskladiti s analizom prijetnji sigurnosti RH i dostupnim financijskim sredstvima. U skladu s navedenim treba provesti i programe modernizacije OS RH, odnosno potrebno je provesti modernizaciju OS RH.
3. Potrebno je definirati buduću ulogu HRZ-a i HRM-a.
4. Republika Hrvatska mora razviti svoj vlastiti model obrambene reforme tako da zadovolji i svoje nacionalne interese na području sigurnosti i pronađe način uključivanja u aktivnosti Saveza. NATO će pružiti svu pomoć hrvatskim naporima, ali NATO ne može donositi odluke umjesto Hrvatske.³¹

U navedenom razdoblju Republika Hrvatska je, u sklopu bilateralne vojne suradnje sa SAD-om i Velikom Britanijom, radila na dvije studije. Prva je bila američka studija o transformaciji obrambenog sustava RH iz 2001. godine,³² a druga, britanska studija o preustroju MORH-a iz 2001. godine (s dodatnom studijom iz veljače 2004.).³³ Studije svojim rješenjima nisu obvezujuće već savjetodavne i ne predstavljaju NATO dokumente.

Prema tome, NATO ne zahtijeva od svojih članica prihvaćanje nekog specijalnog koncepta obrambene reforme i razvoja oružanih snaga, niti određuje da li će popunjavanje njezinih oružanih snaga biti zasnovano na potpunoj profesionalizaciji, miješanoj popuni ili ročnom sastavu. NATO traži stvaranje interoperabilnih snaga,

³¹ Vidjeti u intervjuu s F. Bolandom ("NATO nije za ukidanje hrvatske ratne mornarice i zrakoplovstva". *Nacional*, 11.5.2004., str. 28-31).

³² Defense Assessment of the Republic of Croatia, prepared by the Office of the Assistant Secretary of Defense for International Security Affairs and the United States European Command, 2001.

³³ Review of the Management and Administration of the Ministry of Defence of the Republic of Croatia, UK Ministry of Defence, DMCS Study No.75., 2001.

sposobnih za uključivanje u aktivnosti Saveza. **Konkretno, to znači da Republika Hrvatska mora sama formulirati svoj vlastiti model obrambene reforme, odnosno sama definirati najbolji način svoga doprinosa Savezu, u skladu sa svojim mogućnostima.**

Za razvoj hrvatske obrambene reforme važan je geopolitički položaj RH. Mogu se navesti dvije ključne odrednice njezina geopolitička položaja.

1. Republika Hrvatska nalazi se na području u kojemu se dodiruje (i preklapa) nekoliko europskih cjelina (srednjeeuropski prostor, mediteranski prostor, područje jugoistočne Europe). Područjem prolaze komunikacijski pravci između navedenih cjelina europskog kontinenta, ali i prostora Europe s ekonomski slabo razvijenim i resursima bogatim područjima (Bliski istok, Kavkaz, centralna Azija), obilježena brojnim krizama i sigurnosnim ugrozama (terorizam, organizirani kriminal), koje se mogu prenijeti i na europski kontinent.
2. U neposrednom susjedstvu Republike Hrvatske i dalje su prisutni sigurnosni i ekonomski problemi koji utječu na stabilnost cijele regije. Premda je djelovanje međunarodnih činilaca (NATO, EU) omogućilo stabiliziranje situacije, dugoročna stabilizacija cijele regije još nije postignuta. Iako je u ovom trenutku mogućnosti izbijanja klasičnog vojnog sukoba u regiji minimalna, postoji prijetnja cijelog niza sigurnosnih ugroza (terorizam, organizirani kriminal, ilegalne migracije, proliferacija lakog streljačkog naoružanja, proliferacija oružja za masovno uništenje).

Navedene odrednice značajno će utjecati na definiranje hrvatske uloge u okviru NATO-a. Republika Hrvatska će, s obzirom na postignuti stupanj političke i ekonomske stabilnosti, predstavljati stabilni oslonac za djelovanje NATO-a u regiji, posebno ako se uzme u obzir da EU preuzima vođenje cjelokupnog procesa stabilizacije BiH, uključujući i vojnu dimenziju. Međutim to ne znači da će hrvatska strana moći pružanjem logističke potpore snagama NATO (i EU) ostvarivanjem HNS zadaća (*Host Nation Support*) i slanjem manjeg broja postrojbi u NATO misije, ispuniti sve svoje obaveze kao članica Saveza te očekivati automatsku reakciju Saveza u slučaju neke veće krize u regiji. Upravo zbog njezina položaja i stabilnosti, NATO i EU već traže snažno hrvatsko angažiranje u stabilizaciji regije. Na to se nadovezuje i očekivanje hrvatskog doprinosa djelovanju Saveza u drugim operacijama na području *šire Europe*.

Ali ključna uloga Republike Hrvatske u regiji kao članice NATO-a i EU bit će uloga zemlje-poveznice ovog dijela jugoistočne Europe s ostatkom kontinenta.³⁴ Ispunjavanje uloge zahtijeva postupno širenje aktivnosti RH u regiji radi postizanja dugoročne ekonomske, političke i sigurnosne stabilizacije regije. I na sigurnosno-obrambenom području Republika Hrvatska trebala bi preuzeti predvodničku ulogu u pripremi preostale dvije članice MAP-a za članstvo u NATO-u, pozitivno utjecati na odvijanje obrambene reforme u Srbiji i Crnoj Gori, te na svaki način pridonijeti ulasku BiH u PfP pošto je stabilnost BiH od strateškog značaja za Republiku Hrvatsku.

³⁴ Za razradu ovakve hrvatske uloge, vidi: Cvrtila, Vlatko (2000.) "Republika Hrvatska kao gateway prema Jugoistočnoj Europi" *Politička misao* 37(1): 161-172.

CILJEVI OBRAMBENE REFORME

U daljem odvijanju obrambene reforme u Hrvatskoj potrebno je sljedeće.

1. Razvijanje obrambenih sposobnosti protiv novih sigurnosnih ugroza.
2. Razvoj određenih specijalističkih sposobnosti OS RH.
3. Razvoj takve strukture OS RH koja će omogućiti angažiranje vojnih postrojbi u svim ovdje navedenim ulogama, ali i u NATO-vim multinacionalnim formacijama koje će djelovati izvan teritorija zemalja-članica Saveza.

Premda su ove tri zadaće razdvojene, sposobnosti koje se budu razvijale na jednom od navedenih područja, u stvarnosti će se u najvećem broju slučajeva primjenjivati i na ostalima.

Sposobnosti za borbu protiv novih sigurnosnih ugroza

Oružane snage ne mogu samostalno odgovoriti na sve zahtjeve koje postavlja borba protiv novih sigurnosnih ugroza. U dijelu zadaća OS RH bit će nositelj, u dijelu zadaća davat će potporu, a neke zadaće koje izlaze izvan vojnog područja bit će u isključivoj nadležnosti drugih ministarstava i državnih agencija. Na vojnom području, OS RH morat će razvijati sljedeće sposobnosti relevantne za izvođenje gore navedene zadaće:

- sposobnost kontrole zračnog prostora;
- sposobnost sudjelovanja u kontroli pomorske i kopnene granice;
- sposobnost sudjelovanja u pripremanju i provođenju civilnih obrambenih priprema;
- sposobnost pružanja obavještajne potpore drugim institucijama.

Radi kontrole zračnog prostora Republika Hrvatska morat će zadržati minimalne sposobnosti za izvođenje tzv. *air policing* zadaća, odnosno sprječavanja upotrebe letjelica u terorističkim napadima, ili za potrebe krijumčarenja. Premda bi se ulaskom RH u NATO mogle angažirati zračne snage neke od zemalja-članica Saveza, kao što se sada događa u Sloveniji i baltičkim državama (Estonija, Letonija, Litva), pitanje je bi li se takvo rješenje moglo primijeniti u hrvatskom slučaju.

Slovenija i sve tri baltičke države imaju kompaktan geografski oblik, te je njihov zračni prostor moguće kontrolirati bez većih problema. Međutim, geografski oblik Republike Hrvatske postavlja znatno složenije zahtjeve. U slučaju potrebe presretanja putničkog ili transportnog aviona za kojeg se sumnja da bi mogao biti upotrijebljen za teroristički napad (poput onih izvedenih u rujnu 2001. u SAD), vrijeme reakcije od otkrivanja moguće opasnosti iznosit će najviše 5 do 10 minuta. Ukoliko se Republika Hrvatska za zaštitu svog zračnog prostora osloni na borbene avione neke od članica NATO-a, smještene u zračnim bazama izvan hrvatskog teritorija (npr. u Avianu u Italiji, ili u Mađarskoj), u najboljem će slučaju vrijeme reakcije iznositi oko 20 minuta (a vjerojatno i više, ovisno o lokaciji napada na hrvatskom teritoriju). Druga mogućnost je smještaj lovačkih aviona neke od članica NATO-a u hrvatske zrakoplovne baze, što bi zahtijevalo 2 do 4 lovca u bazama Pleso, Pula i Split, pošto je iz navedenih lokacija moguće presretanje u krugu radijusa do 200 km u roku od 5 do 10 minuta, a to znači da bi bila zaštićeni glavni industrijski centri u Hrvatskoj (Zagreb, Osijek, Rijeka, Split) – moguće mete terorističkog napada iz zraka.

Međutim, korištenje stranih jedinica za kontrolu hrvatskoga zračnog prostora neće biti besplatno. Kako NATO ne raspolaže vlastitim snagama, on može samo posredovati u postizanju dogovora između Hrvatske i neke druge članice Saveza. Od hrvatske strane bi se vjerojatno očekivalo pokrivanje svih troškova baziranja i upotrebe stranih lovačkih aviona (logistika, održavanje, troškovi amortizacije). Baltičke države imaju dogovor s Belgijom koja je pristala, a Litva pokriva troškove uređenja piste u zračnoj bazi Siauliai. Međutim, ovo rješenje je privremeno (na rok od tri mjeseca), jer j već sada jasno kako se radi o simboličnoj mjeri za koju dugoročno nema opravdanja.³⁵ Belgijske F-16 do kraja godine zamijenit će britanski i danski borbeni avioni; latvijska strana je svjesna kako se radi o privremenom rješenju: prema riječima zapovjednika OS Latvije, viceadmirala Gaidisa Zeibotsa, u sklopu pripreme planova modernizacije i povećavanja latvijskih oružanih snaga, razmatra se pitanje nabave lovačkih aviona za zadaće *air policing*.³⁶ Dugoročno, sve tri baltičke zemlje morat će pristati ili na plaćanje pune cijene izvođenja misija *air policing* od strane drugih članica NATO-a, ili pokušati razviti ove sposobnosti.

Da se radi o velikim novčanim iznosima pokazuje primjer austrijskog iznajmljivanja 12 švicarskih lovaca F-5F za četverogodišnje razdoblje (do 2007.) – do dolaska prvih primjeraka lovca Eurofighter Typhoon u sastav austrijskih zračnih snaga. Austrijska strana platit će oko 56 milijuna eura, od čega na troškove logistike otpada oko 19 miliona eura.³⁷

Isključivo oslanjanja na strane snage u kontroli hrvatskoga zračnog prostora rizično je jer postoje i mogućnosti povlačenja stranih sredstava, što bi moglo biti izazvano nekim budućim problemima u okviru NATO-a, ili zbog vanjskog pritiska (spor oko pružanja pomoći Turskoj u veljači 2003. predstavlja primjer takve mogućnosti). Navedene činjenice ukazuju kako Republika Hrvatska mora, bez obzira na članstvo u NATO-u, zadržati bar minimalne sposobnosti za kontrolu svog zračnog prostora (jedna eskadrila lovačkih aviona, sustav radarskih postaja, te uvođenje PZO raketnog sustava srednjeg dometa).

Napokon, NATO ne traži od Hrvatske ukidanje zračnih snaga, već njihovo razvijanje u skladu s mogućim prijetnjama i dostupnim sredstvima,³⁸ što znači da hrvatska strana može, u okviru svojih zračnih snaga, razvijati navedene minimalne sposobnosti za kontrolu zračnog prostora u kombinaciji s helikopterima i transportnim letjelicama namijenjenim davanju potpore kopnenim i pomorskim snagama.

Drugo područje u kome će vojska morati sudjelovati jest potpora u kontroli pomorske i kopnene granice RH. O kontroli pomorske granice, u hrvatskoj javnosti već su duže vrijeme prisutne različite spekulacije, posebno kada se govori o organizaciji Obalne straže.

³⁵ *** (2004.) "NATO Provides Air Cover to New Members" *NATO Notes* 6(2), ISIS.

³⁶ Koch, Andrew (2004.) "Latvia seeks to expand and modernise its armed forces" *Jane's Defence Weekly* 41(33): 11.

³⁷ Strobl, Erich-Berger, Heinz (2004.) "Alpine Fighters" *AirForces Monthly Issue* 196: 29.

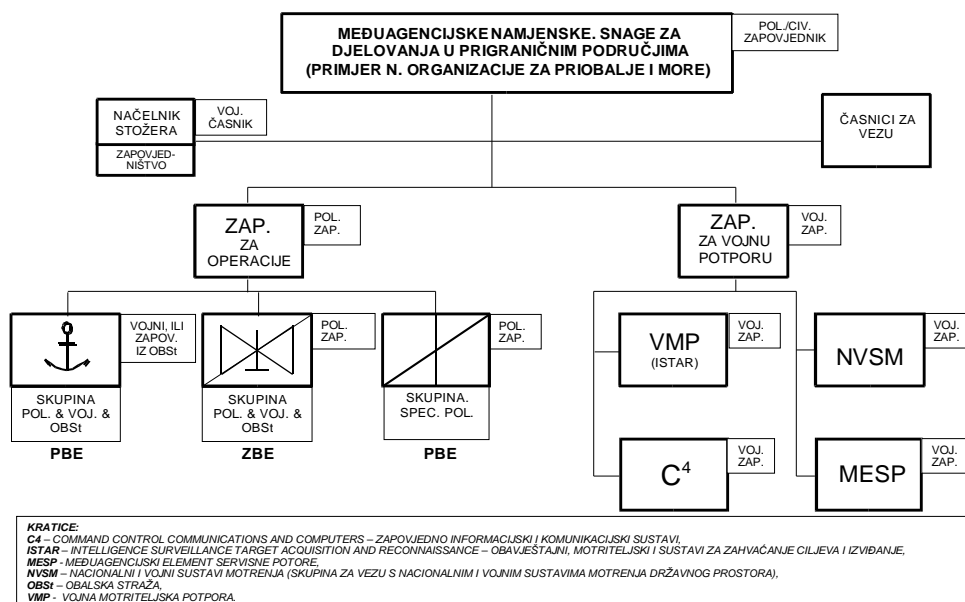
³⁸ Navedeno je istaknuo i Frank Boland (direktor odjela za planiranje snaga NATO-a) u intervjuu objavljenom u *Nacionalu* u svibnju 2004. ("NATO nije za ukidanje hrvatske ratne mornarice i zrakoplovstva". *Nacional*, 11.5.2004., str. 31).

Neki prijedlozi navode i mogućnost transfera u buduću organizaciju Obalne straže ne samo određenih sredstava i ljudi iz sastava MUP-a i MORH/OS RH (helikopteri, brodovi) već i oružanih sustava kao što su nadzvučni lovci MiG-21.³⁹ Prihvati li se takav model razvoja Obalne straže, bila bi zapravo stvorena jedinstvena paravojna organizacija koja nema ekvivalenta drugdje u svijetu (ne postoji ni jedna organizacija Obalne straže opremljena nadzvučnim lovcima). Posebno bi bila otežana koordinacija svih relevantnih institucija sigurnosnog sektora RH, pošto bi nova organizacija ušla ne samo u područje djelovanja MUP-a i MORH/OS RH, već bi neizbježno zatražila svoj udio i u obavještajnom području. Prijedlog uopće ne procjenjuje što bi značilo predloženo transferiranje tehnike i ljudi – bez transfera cjelokupnog logističkog sustava: letjelice i brodovi predstavljat će samo neupotrebljivu tehniku, a transferiranjem logistike u Obalnu stražu onemogućit će se niz redovnih djelatnosti obiju organizacija.

Ukoliko se pod organizaciju Obalne straže prenesu samo tehnika i ljudi, a održavanje (i plaćanje svih troškova) ostane u nadležnosti navedenih organizacija, stvorit će se novi problemi. U kontroli pomorske i kopnene granice u miru glavnu nadležnost ima MUP, no u oba slučaja oružane snage svojim sposobnostima mogu osiguravati potpunu ulogu.

Stoga je ključno pitanje u definiranju ove zadaće način na koji će biti ostvarena suradnja između civilnih institucija i MORH-a/OS RH. Model suradnje već postoji – to je *koncept međuagencijskih namjenskih snaga za nadzor granice u priobalju* (vidi shemu 2).

HEMA 2. Prikaz međuagencijskih namjenskih snaga za djelovanje u priobalju

³⁹ "Obalnoj straži i dva MiG-a", *Večernji list*, 15.4.2004

Model se zasniva na vodećoj ulozi civilnih agencija (MUP, koji je u miru zadužen za kontrolu granica), dok bi postrojbe HRM i HRZ davale različite oblike potpore i bile pod zapovjedništvom policije. Model vrlo sličan prikazanom, hrvatska strana je predstavila u bilateralnim razgovorima vođenim s predstavnicima SAD u veljači 2003. godine. Iako model nije verificiran u Hrvatskoj, on je svojedobno bio predmet proučavanja u NATO-u, a pozitivne ocjene o njemu izrekli su i predstavnici SAD-a. Sličan model mogao bi pružiti i dio rješenja pri ustrojavanju Obalne straže.

Na području obavještajne potpore borbi protiv novih sigurnosnih ugroza bitna je kvalitetna suradnja između obavještajnih službi RH te centralizacija dotoka informacija iz sustava neprekidnog motrenja državnog prostora. Pravog učinka borbi protiv novih sigurnosnih ugroza koje su u velikoj mjeri transnacionalne, ne može biti bez odgovarajuće međunarodne suradnje obavještajnih službi. U tom kontekstu treba sagledati primjenu Zakona o sigurnosnim službama donesenog 2002. godine, a nakon toga ukloniti uočene probleme i nedostatke. Cilj Zakona bio je trostruk:

- stvoriti uvjete za zaštitu građana RH od zloupotrebe stranih obavještajnih službi i omogućiti njihov civilni nadzor;
- usmjeriti sve tri obavještajne službe prema jačoj suradnji radi uspostavljanja obavještajnog sustava sposobnog za pružanje potpore političkom vrhu u odgovoru na nove sigurnosne izazove, te suradivanju s obavještajnim organizacijama zemalja članica NATO-a i EU u zajedničkom djelovanju protiv navedenih prijetnji;
- racionalizirati službe.

Provođenje novog zakona donijelo je znatan napredak u ostvarivanju prvoga i trećega cilja. Ali na području poboljšanja suradnje između tri službe potrebno je potaknuti dalji razvoj u radi stvaranja još veće međuovisnosti (posebno na području prikupljanja i fuzionirane analize informacija), posebno u širenju koordinacije djelovanja službi jačanjem operativne koordinacije u provedbi međuagencijskih/združenih zadaća.⁴⁰

Govoreći o vojnoobavještajnim sposobnostima (VSA i vojni obavještajni sustav), treba spriječiti degradiranje vojno-tehničkih metoda prikupljanja podataka o vojnim prijetnjama, do kojeg može doći zbog dugotrajnog nedostatka proračunskih sredstava za modernizaciju (sadašnja proračunska ograničenja i prioriteta MORH-a). Vojnoobavještajne sposobnosti se mogu vrlo učinkovito iskoristiti u potpori civilnim agencijama (zaštita granica, borba protiv proliferacije oružja masovnog uništenja, protiv proliferacije lakog streljačkog naoružanja, pružanje potpore višenacionalnim operacijama NATO-a i EU u regiji). Odgovarajuće promjene zakona morale bi stvoriti primjerenije okvire međunarodne

⁴⁰ Model za jačanje operativne koordinacije mogao bi biti stvaranje središnjeg operativno koordinacijskog tijela za provedbu međuagencijskih i združenih zadaća (objedinjavanje analitičkih funkcija i funkcije koordinacije prikupljanja i upravljanja obavještajnim zahtjevima /CCIRM – *Collection Coordination and Requirements Management*), što je rješenje koje je prihvaćeno u NATO-u i većini članica Saveza. Primjer takvog tijela je američki Združeni centar za analizu (*Joint Analysis Center*).

suradnje obavještajnih i sigurnosnih službi. Pogotovo u svjetlu djelovanja tih službi u uvjetima članstva RH u NATO-u i EU. Višenacionalna borba protiv novih prijetnji izlazi van nacionalnih okvira i zahtijeva sudjelovanje RH u višenacionalnim operacijama van RH. Odgovarajuća zaštita snagama RH, koje sudjeluju u tim operacijama, neće se moći ostvariti bez odgovarajuće obavještajne potpore koja se dijelom mora temeljiti i na obavještajnim djelatnostima *in situ* – u području provedbe višenacionalne operacije jer bi takve djelatnosti izravno podupirale i cijelu višenacionalnu operaciju u kojoj bi RH sudjelovao (kao što sada RH sudjeluje kontingentom OS u ISAF-u). U sadašnjem zakonu ne postoje sadržaji kojima bi se uredilo područje djelatnosti obavještajnih i sigurnosnih službi RH u višenacionalnim operacijama.

U pripremama za članstvo u NATO i EU postavlja se i pitanje tehničke i organizacijske (doktrinarne) interoperabilnosti (posebno za vojne – tehničke i postrojbene sustave prikupljanja) sa sustavima članica NATO i EU. Prošlogodišnji ANP je prvi put deklarirao i naglasio potrebu postizanja interoperabilnosti u području vojnih obavještajnih djelatnosti. Posebno se pozitivnom može ocijeniti težnja i programska deklaracija iz ANP-a o usklađivanju vojne obavještajne doktrine s doktrinom NATO-a te prihvaćanje načela ISTAR za ustrojavanje izvidničkih i obavještajnih postrojbi OS RH.

Razvoj specijalističkih sposobnosti OS RH

Razvojem određenih specijalističkih sposobnosti relevantnih za NATO (ali i EU) RH može postići sljedeće prednosti. Razvijanje funkcionalnih sposobnosti stvaranjem skupina eksperata na određenim područjima jeftinije je jer primarno zahtijeva obrazovanje ljudstva. Pitanje skupnog opremanja timova stručnjaka može se riješiti bilo bilateralnim dogovorima s pojedinim zemljama članicama Saveza (doniranjem potrebne opreme, zajedničkim obučavanjem i uvježbavanjem, zajedničko djelovanje na terenu i sl.), ili uključivanjem u rad već osnovanih (a time i opremljenih) tijela u okviru NATO-a. Razvijanje takvih funkcionalnih sposobnosti značajno je i zbog činjenice da se iste mogu primijeniti u svakodnevnom djelovanju postrojbi OS RH. Involviranje ovih sposobnosti pridonijet će transformaciji postrojbi ostvarivanjem krajnjeg cilja: izvršavanja zadaća u okviru obrane nacionalnog teritorija RH, ali i istovremenog uključivanja u NATO aktivnosti.

Navedeni pristup nije revolucionarna novina. Na primjer, Republika Češka inzistira na specijalizaciji pružanja medicinske potpore. U sklopu redovnih zadaća, OS RČ posebno ističe i misiju pružanja pomoći u slučaju velikih prirodnih katastrofa i ozbiljnih nesreća te sudjelovanje u operacijama uspostavljanja i čuvanja mira. Dio snaga za navedene misije jest i kompletna poljska bolnica te sredstva za njezino transportiranje.

S obzirom na aktivnosti NATO i EU, navest ćemo nekoliko područja mogućeg razvoja funkcionalnih sposobnosti.

1. ISTAR⁴¹ i specijalne operacije u CRO⁴² operacijama.
2. CIMIC koncept.
3. Pružanje inženjerijskih specijalističkih sposobnosti (nuklearno-kemijsko-biološka obrana, razminiranje).

ISTAR i specijalne operacije u CRO operacijama

Navedene operacije imaju izuzetan značaj za postizanje ciljeva CRO operacija. Na primjer, PSO operacije (koje mogu biti misije nametanja, bilo misije očuvanja mira te različiti oblici pružanja humanitarne pomoći) često se odvijaju u teže predvidivim uvjetima nego što je to u klasičnom vojnom sukobu. Na primjer, identitet potencijalnih protivnika nije uvijek poznat što otežava planiranje u okviru mirovnih operacija. Umjesto dobro organiziranih snaga često se kao suprotstavljena snaga pojavljuju labavo organizirane skupine sastavljene od dijelova populacije neprijateljski raspoloženih prema mirovnim snagama, koje će nastojati u ostalim segmentima populacije stvoriti slično raspoloženje. Protivnici mogu biti male organizirane skupine (organizirani kriminal, teroristi). U oba slučaja radi se o protivniku bez izražene koncentracije snaga (pripadnici ovih organizacija su razmješteni na relativno velikom prostoru, gdje svaka podskupina djeluje najčešće nezavisno i samostalno, a otkrivanje i neutralizacija te podskupine ne znači kraj cijele organizacije), što sve onemogućava poduzimanje klasičnih vojnih protumjera. Pozornost treba obratiti na što učinkovitije prikupljanje informacija i pravilno prosuđivanje prijetnji uz najveću moguću primjenu nenasilnih sredstava suprotstavljanja (npr., uz pomoć strategije odnosa s javnošću, provedbu psiholoških operacija, suradnju s civilnim strukturama i sl.).

Za učinkovito suprotstavljanje asimetričnom protivniku u određenim funkcionalnim područjima mora se postići «simetričnost djelovanja», što se može najprimjerenije postići djelovanjima koja pripadaju području specijalnih operacija. Vojne snage sve više moraju pružati potporu drugim naporima (diplomatskim, političkim, ekonomskim, informacijskim, humanitarnim i dr.) radi ostvare krajnjeg cilja određene mirovne operacije. Prikupljanje i obrada informacija, kroz različite oblike obavještajnih, te provedba dijela specijalnih operacija, postaje od izuzetne važnosti.⁴³ Vrste motriteljskih, izvidničkih, obavještajnih i specijalnih operacija u kojima bi se RH mogla angažirati slanjem stručnjaka potrebnih specijalnosti jesu:

⁴¹ ISTAR – *Intelligence, Surveillance, Target Acquisition and Reconnaissance* (obavještajna potpora, motrenje, zahvat ciljeva i izviđanje) predstavlja koordinirano zahvaćanje, obradu i pravodobnu raspodjelu točnih, relevantnih i potvrđenih informacija, u potpori planiranju i provedbi operacija, procesu obrade ciljeva i integraciji učinaka što omogućuje zapovjedniku snaga postizanje postavljenih operativnih ciljeva u cijelom rasponu sukoba (*spectrum of conflict*), ali i omogućava (na svim razinama zapovijedanja) stvaranje zajedničke operativne slike i razvoja svijesti o situaciji.

⁴² *Crisis Response Operations* – operacije odgovora na krizu. Operacije obuhvaćaju cijeli spektar suvremenih ratnih i neratnih operacija. Dio ovih operacija predstavljaju operacije potpore miru (PSO – *Peace Support Operations*).

⁴³ Praktičan primjer složenosti obavještajnih operacija u PSO misijama/misijama drugačijim od rata, vidi: Hererra James H. (2001.) "Intelligence and Its Applications in Military Operations Other Than War: An Operator's Guide" *Marine Corps Gazette* 85(6): 41-44.

- **Misije borbenog traganja i spašavanja (CSAR, *Combat Search and Rescue*)**. Misije spašavanja osoblja s teritorija pod kontrolom protivničkih snaga; uspjeh u ovim operacijama ovisi o združenom djelovanju zračnih, kopnenih i (prema potrebi) pomorskih snaga.
- **Informacijske operacije**. Izvođenje ovih operacija u CRO misijama zahtijeva znatno veću pripremu nego li izvođenje u konvencionalnom sukobu⁴⁴ jer ove operacije obuhvaćaju niz aktivnosti, od procjene situacije na terenu (uzimajući u obzir mentalitet i običaje lokalnog stanovništva), pa do zaštite komunikacijskih mreža koje koriste mirovne snage.
- **Psihološke operacije (PSYOP)**. Cilj psiholoških operacija jest stvaranje ili jačanje prijateljskog raspoloženja prema djelovanju i ciljevima vlastitih snaga. Operacije se odvijaju davanjem informacija s ciljem utjecanja na motive, emocije, razmišljanje te ponašanja grupa i pojedinaca. Na primjer, u PSO operacijama PSYOP može igrati važnu ulogu u poticanju kooperacije između sukobljenih strana i mirovnih snaga, pri čemu se djelovanje bazira na ubjeđivanju a ne prinudi.
- **Slanje izvidničkih timova i izvidničkih sustava (na primjer, upotreba bespilotnih letjelica) radi prikupljanja podataka na terenu**. U okviru regularnih borbenih operacija ove misije se poduzimaju radi dobivanja ili potvrđivanja već postojećih informacija o namjerama, sposobnostima i aktivnostima potencijalnih protivničkih snaga, te radi prikupljanja podataka o pojedinom teritoriju koji bi mogao postati područje izvođenja borbenih djelovanja. Misije mogu uključiti i izravno prikupljanje podataka od lokalnog stanovništva (ISTAR postrojbe OS) ili posebne male timove koji djeluju u HUMINT djelatnostima (dubinski vojni izvidnici, timovi za taktičku eksploataciju pripadnika postrojbi, izbjeglica, zarobljenika, i sl.).
- **Slanje obavještajno analitičkih timova (NIC, JIC),⁴⁵ timova za koordinaciju prikupljanja i obavještajnim zahtjevima**.
- **Upućivanje malih specijaliziranih postrojbi i skupina. (na primjer, NKB postrojbe, postrojbe vojne policije, borbena inženjerija)**. Na ovom području već postoji angažiranje OS RH u višenacionalnim vojnim formacijama (vod vojne policije u Afganistanu).

Razvoj navedenih sposobnosti otvorit će mogućnost formiranja hrvatskoga kontingenta za sudjelovanje u multinacionalnim operacijama. Objedinjavanjem ovdje navedenih sposobnosti tako organizirani kontingent snaga bit će u stanju proširiti sadašnji opseg aktivnosti OS RH i obuhvatiti sljedeća područja:

- sudjelovanje u skupinama i podskupinama koje su transferom zapovjedne odgovornosti stavljene u zapovjednu crtu višenacionalnih NATO snaga (OS RH je već angažiran na ovom području: primjer je vod VP u okviru snaga ISAF-a u Afganistanu);

⁴⁴ Pravila djelovanja su znatno restriktivnija (politička i pravna ograničenja koja proizlaze iz mandata mirovnih snaga te međunarodni činioци, a i situacija na terenu koja sama može postaviti prepreke djelovanju).

⁴⁵ NIC (*National Intelligence Cell* – nacionalno obavještajno središte), JIC (*Joint Intelligence Cell* – združeno obavještajno središte).

- sudjelovanje pojedinih stožernih časnika i drugih pripadnika OS RH s određenim specijalističkim znanjima u popunjavanju pojedinačnih mjesta u zapovjednoj i/ili stožernoj strukturi višenacionalne NATO operacije;
- pridodavanje nacionalnih elemenata zapovjedništvima višenacionalnih operacija radi istovremenog pružanja potpore samoj operaciji, ali i nacionalnim elementima koji se nalaze u zapovjednoj crti operacije.

Navedene sposobnosti redovno su zastupljene u kontingentima članica NATO-a u višenacionalnim operacijama.

CIMIC koncept

U posljednjih nekoliko godina, s obzirom na sve veće angažiranje NATO-a u PSO operacijama, koncept CIMIC⁴⁶ dobiva sve više na značenju. Iskustva djelovanja NATO-a u BiH i na Kosovu pokazala su potrebu sve veće suradnje ne samo s civilnom administracijom, već i s različitim nevladinim organizacijama, medijima i drugim civilnim strukturama.

Bit CIMIC-a je omogućavanje uspostavljanja i održavanja pune kooperacije između zapovjednika vojnih snaga angažiranih u određenoj PSO, te civilne populacije i institucija na području djelovanja vojnih snaga. Suradnja može obuhvatiti veliki broj aktivnosti, od pružanja vojne pomoći u obnovi uništene ili oštećene civilne infrastrukture, do pružanja vojne pomoći u radu lokalnih vlasti (npr. uključivanje vojnih istražitelja u istrage). Prema nedavno usvojenim NATO-vim vojnim načelima, ⁴⁷ CIMIC koncept obuhvaća i druge aktivnosti.

1. Poticanje kooperacije između zapovjednika NATO snaga na terenu, te svih dijelova civilne populacije (uključujući lokalne vlasti, ali i lokalne, nacionalne te međunarodne nevladine organizacije i agencije). Izvođenje zadatka može zahtijevati direktnu potporu provedbi plana civilnih aktivnosti u okviru PSO-a, s dugoročnom svrhom ostvarenja ciljeva Saveza u pojedinoj operaciji.
2. Civilno planiranje u slučajevima izvanrednih situacija (CEP – *Civil Emergency Planning*). Aktivnosti obuhvaćaju civilnu potporu vojsci te pružanje vojne potpore civilnim strukturama radi pomoći i zaštite stanovništva zemlje-članice Saveza u slučaju velikih nesreća ili rata.
3. Vojna humanitarnim pomoć u izvanrednim situacijama. Upotreba vojnih sposobnosti NATO-a radi pružanja potpore civilnim vlastima (na području zemlje-članice Saveza, ali po potrebi i izvan područja NATO-a) u slučajevima velikih kriza izazvanih prirodnim ili tehnološkim katastrofama. Uključeno je i angažiranje vojnih snaga Saveza tijekom djelovanja u okviru PSO operacija (pružanje pomoći UN-u ili lokalnim vlastima).
4. Ostvarivanje koncepta *Host Nation Support* (HNS; pružanje logističke, transportne, administrativne i sigurnosne potpore djelovanju snagama NATO-a na određenom području od strane zemlje-domaćina, na temelju sporazuma potpisanog između NATO-a i vlade te zemlje). U ovoj ulozi CIMIC timovi olakšavaju dogovorenu suradnju.

⁴⁶ CIMIC – *Civil Military Cooperation* (civilno-vojna suradnja).

⁴⁷ *** (2002.) "MC 411/1, NATO Military Policy on Civil-Military Co-operation".

Opseg CIMIC aktivnosti u NATO-u pruža veliku mogućnost angažiranja specijalista za pojedina područja. Već izvođenje prve zadaće obuhvaća veliki dio aktivnosti iz okvira specijalnih operacija u PSO (npr. skupljanje i analiza podataka, PSYOP operacije i sl.). No osim ovih misija, te pružanja pomoći u obnovi infrastrukture, ovdje je moguće vojno sudjelovanje u zaštiti fizičkih objekata, organiziranju policijskih snaga (što opet dodatno naglašava značaj obavještajnog djelovanja, te koordiniranja istog između obavještajnih postrojbi vojnih snaga u PSO-u s obavještajnim agencijama zemlje-domaćina, ali i koordinacije djelovanja obavještajnih elemenata nacionalnih kontingenata u okviru snaga za PSO).

Navedeno pruža RH mogućnosti daljeg uključivanja u NATO-ve napore na području CIMIC-a formiranjem vojnih ekspertnih timova (u okviru vojnih djelovanja u PSO-u, moguća područja specijalizacije već su navedena u poglavlju o specijalnim operacijama u okviru PSO), ali i civilnih ekspertnih timova (organiziranih unutar ali i izvan OS-a – na primjer, timovi stručnjaka na određenom području sastavljeni od pripadnika OS RH, ali i timovi stručnjaka iz drugih državnih agencija i ministarstava) za ona djelovanja kojih nema u okviru OS-a (na primjer, na području odnosa s javnošću, pitanja povezanih s civilnom infrastrukturom, ekonomskih pitanja, i sl.). Kao jedna od mogućnosti pripreme za CIMIC misije mogla bi se razmotriti uspostava CIMIC pričuve u okviru regularne pričuve.⁴⁸

Pružanje inženjerijskih specijalističkih sposobnosti (nuklearno-kemijsko-biološka obrana, razminiranje)

Na ovom području NATO traži, kao dio napora u borbi protiv proliferacije oružja masovnog uništenja, veće sposobnosti u slučaju NKB obrane. RH ovdje može ponuditi već postojeće sposobnosti za NKB obranu, te u isto vrijeme iskoristiti mogućnost za dodatno opremanje vlastitih snaga kroz kooperaciju s pojedinim članicama Saveza. RH bi ovdje trebala iskoristiti i razvijene sposobnosti za razminiranje, s tim da bi civilni timovi mogli biti iskorišteni za razminiranje terena nakon završetka sukoba, a vojni inženjerijski timovi uključeni (po potrebi) u misije borbene potpore u situaciji mogućih napada na vojne snage angažirane u PSO-u.⁴⁹

Granska komponentnost i modularnost – temelji razvoja nove strukture OS RH

Razvoj sposobnosti iz prve dvije skupine zadaća moguće je otpočeti i prije promjena strukture OS RH, koristeći postojeće sposobnosti te uspostavljenu suradnju s NATO-om

⁴⁸ Pričuva bi mogla obuhvatiti bivše pripadnike profesionalnog sastava OS RH koji imaju određene specijalnosti (npr. inženjerci, obavještajci, građevinari) te pripadnike drugih specijalnosti iz drugih ministarstava ali i privatnih poduzeća, koji bi temeljem ugovora pristali sudjelovati u CIMIC misijama (takvi stručnjaci bi bili u okviru svoje specijalnosti slani na dodatno školovanje i tečajeve u okviru NATO-a).

⁴⁹ Kao primjer opasnosti koje su prijetnja u okviru PSO-a, može se uzeti slučaj zabilježen u BiH: 17. travnja 1996. multinacionalna vojna ophodnja iz sastava norveško-poljske brigade (iz sastava IFOR-a) zalutala je u minsko polje: dva člana ophodnje su poginula a dva su ranjena. Iako je medicinska evakuacija završena istog dana, do 21. travnja trajala je akcija izvlačenja oštećenih vozila iz minskog polja te uništenja istog.

u okviru PfP/MAP-a. Međutim, razvoj nove strukture OS RH koja treba omogućiti istovremeno osiguravanje zaštite nacionalnog teritorija i sudjelovanje u zadaćama u okviru NATO-a zahtijevat će duže razdoblje. U stvaranju navedene strukture RH svakako treba izbjeći razvijanje "dvostruke" strukture OS-a – manjeg broja postrojbi namijenjenih za slanje u operacije pod vodstvom NATO-a (uključujući i međunarodne operacije potpore miru), te većeg broja postrojbi namijenjenih obrani nacionalnog teritorija. Premda je navedeni pristup jednostavniji, uočljiva su dva problema.

Prvi je činjenica da se na ovaj način hrvatski doprinos NATO aktivnostima ne bi mogao brzo značajnije povećati. Zbog nedostatka sredstava, RH će u dogledno vrijeme moći pripremiti samo one snage koje je već odredio za PfP operacije, a i za opremanje i uvježbavanje tih malih snaga trebat će dosta sredstava.

Drugi je u mogućnosti stvaranja problema unutar OS RH (i to na bazi razlike u opremljenosti, uvježbanosti i standardu između pripadnika manjeg broja postrojbi predviđenih za NATO operacije, te pripadnika ostalih postrojbi namijenjenih za obranu nacionalnog teritorija – dakle, mogućnost stvaranja podjele unutar vojske). Stoga je jedino dugoročno održivo rješenje razvijanje jedinstvene strukture OS RH, bez obzira što će ovaj pristup zahtijevati znatno veći period i veće ulaganje sredstava. Koncepti granske komponentnost i modularnosti bit će presudni za dalji razvoj OS RH, ako cilj bude stvaranje jedinstvene strukture OS RH.

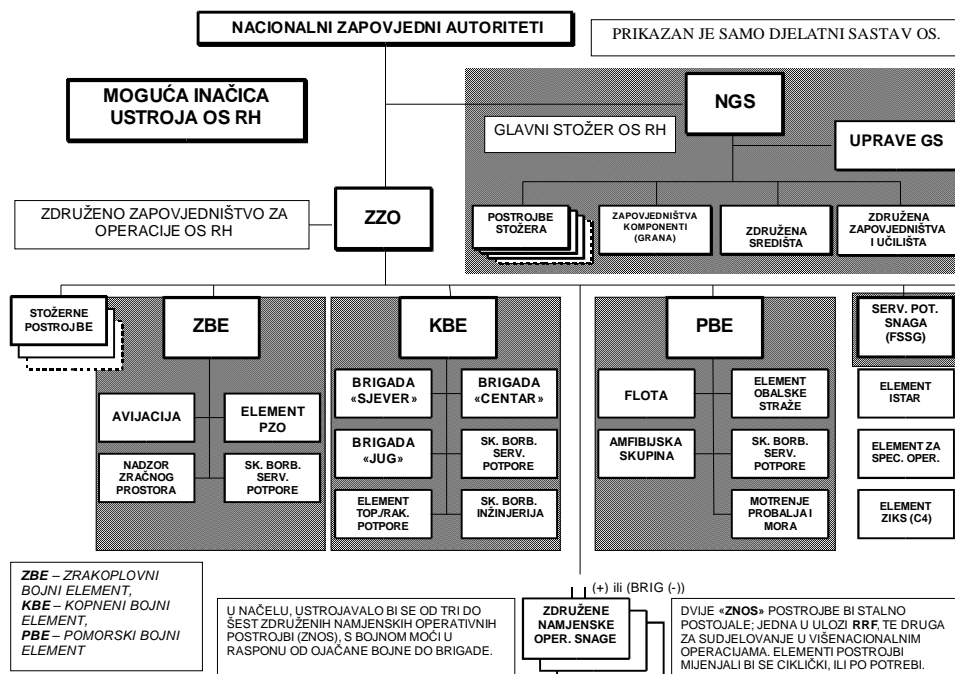
Komponentnost, odnosno **granska komponentnost** usmjerena je prema postizanju racionalnije strukture oružanih snaga. Bit komponentnost je uklanjanje mirnodopskih elemenata oružanih snaga koji su duplicirani na nekoliko razina kako bi se ostvarila ušteda sredstava uklanjanjem nepotrebnog umnožavanja funkcija. Grane se ne ukidaju, već postaju komponente, ali svaka grana ne raspolaže više svim elementima potpore potrebnim za samostalnu provedbu operacija. Granske komponente sposobne su za provedbu taktičkih operacija, ali u izvođenju operacija na operativno-strateškoj razini one postaju dio združenih namjenskih operativnih snaga čiji se sastav i sposobnosti oblikuju ovisno o vrsti i trajanju određene operacije (ili kampanje), situaciji na bojištu, očekivanim snagama protivnika i sl. Ovisno o situaciji, za provedbu neke strateške operacije, u sastavu združenih namjenskih snaga nalaziti će se elementi dvije ili više komponenti kojima se pridodaju potrebni elementi potpore; združenim formacijama granske komponente pružaju i svu potrebnu dodatnu potporu. Navedene združene namjenske operativne snage temelje se na načelu združenosti (*jointness*), koje je vidljivo u principu organiziranja NATO-vih CJTF formacija.⁵⁰ Isti princip slijedi i EU u oblikovanju već prije spomenutih borbenih grupa (*battle groups*).

Shema 3 predstavlja konceptualni model moguće organizacije OS RH na temelju načela granske komponentnosti.

Glavni stožer u ovakvom modelu predstavlja združeni stožer, čija je uloga strateško planiranje razvoja i upotrebe oružanih snaga, ali ne i izravno zapovijedanje operacijama. Načelnik združenog stožera nosi zapovjedne ovlasti nad zapovjednicima granskih komponenti i podstožernih postrojbi i zapovjedništava; on je odgovoran i

⁵⁰ Za prikaz CJTF koncepta, vidi: Cragg, Anthony (1996.) "The Combined Joint Task Force concept: a key component of the Alliance's adaptation" *NATO Review* 44(4): 7-10.

HEMA 3. Moguća organizacija OS RH na principu granske komponentnosti (GS OS kao združeni Stožer, te Združeno zapovjedništvo za operacije)

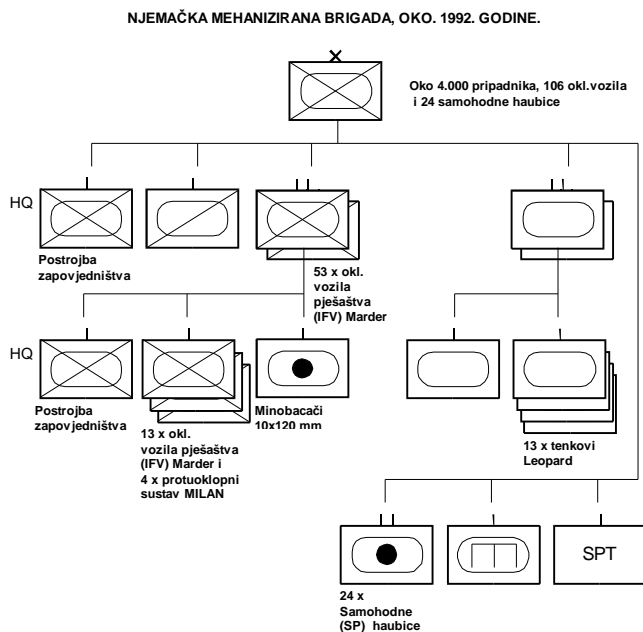
ovlašten za stvaranje – združeno obučavanje, školovanje, planiranje, opremanje i svekoliko održavanje cjeline oružanih snaga – posebno njihovih zajedničkih funkcija i specifičnih funkcija kojima granske komponente ne raspolažu. U pripremi i tijekom operacija, odgovoran je za svekoliku potporu i održavanje združenih operativnih snaga. Navedene aktivnosti praktično bi se odvijale u okviru **Združenog zapovjedništva za operacije**.

Združeno zapovjedništvo za operacije (ZZO) u miru ne bi moralo imati sve potrebne funkcije i snage, već bi ga trebalo oblikovati kao jezgru koja bi, u slučaju krize, rata ili hrvatskoga uključivanja u provedbu savezničke operacije, ekspandirala. Drugo obilježje operativnog zapovjedništva je "združivanje" grana kao komponenti. Pod kontrolom operativnog zapovjedništva nalazile bi se sve borbene komponente oružanih snaga (kopnena, pomorska, zračna, PZO, specijalne snage), iz kojih bi se, ovisno o vrsti zadaće, formirale **združene namjenske operativne snage**. Stožer bi imao i sve sposobnost pružanja borbene potpore. Temeljem navedene organizacije, ZZO bi u miru bio zadužen za uvježbavanje svih snaga, a u ratu za zapovijedanje i planiranje primjene snaga na operativno-strateškoj razini, te iniciranje formiranja združenih namjenskih operativnih snaga i određivanje njihovih zapovjednika. Druga zadaća Operativnog zapovjedništva bila bi organiziranje i provođenje nadzora zračnog i pomorskog prostora, te organizacija PZO teritorija i zadaća *air policinga*. Navedene sposobnosti moraju biti stalno prisutne jer predstavljaju stalnu potpurnu aktivnost za sve komponente OS RH.

Za praktično izvođenje vojnih operacija formirale bi se **združene namjenske operativne snage (ZNOS)**. Formacije ne bi mogle imati unificiranu strukturu pošto one same ne bi postojale kao stalne formacije – njihov sastav ovisio bi o vrsti zadaće i operativnoj situaciji na bojištu. Čak i pri samom izvođenju određene operacije moglo bi doći do situacije u kojoj bi se moralo drastično promijeniti strukturu i sastav združene formacije, a nakon završetka određene zadaće formacija bi se ili potpuno rasformirala, ili potpuno restrukturirala u pripremi za neku drugu zadaću. Nedavno iskustvo iz Iraka pokazuje kako će djelovanje manjih vojnih postrojbi – veličine bojne do brigade – samostalno (ali međusobno usklađeno putem informatičkih mreža u okviru koncepta mrežno usmjerenog ratovanja) ili u okviru privremeno formiranih združenih formacija predstavljati glavni način borbenog djelovanja kopnenih postrojbi u 21. stoljeću. Takav način ratovanja zahtijeva napuštanje fiksne strukture vojnih postrojbi – od najmanjih formacija (vod) pa do većih združenih sastava. U biti, to znači reafirmiranje principa njemačke *kampfgruppe* iz Drugoga svjetskog rata.⁵¹

Razlika između organizacije postrojbi namijenjenih isključivo jednoj misiji (vođenje konvencionalnog sukoba visokog intenziteta) i postrojbi koje se oblikuju na načelu modularnosti vidljiva je u sljedeća tri primjera – mehaniziranoj brigadi njemačkoga Bundeswehra, američkoj *Stryker* brigadi, te konceptu borbenih skupina pukovnika Macgregora.

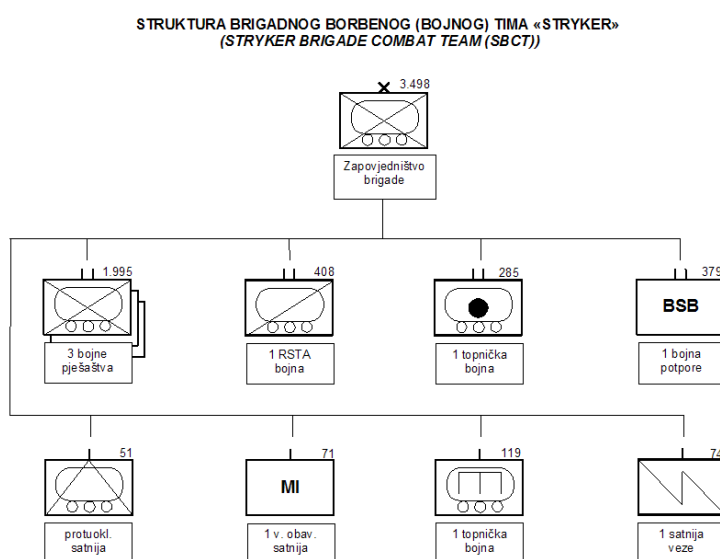
HEMA 4. Mehanizirana brigada njemačkoga Bundeswehra iz 1992. godine

⁵¹ Njemačke *kampfgruppe* formacije (borbene skupine) predstavljale su (u najvećem broju slučajeva) privremene formacije, formirane radi obavljanja specifičnih zadaća (probijanje protivničke linije obrane, držanje važnih objekata, ili odsudnu obranu). Za detaljniji prikaz djelovanja ovih postrojbi, vidi: Lucas, James (1993.) *Battlegroup! German Kampfgruppen Action of World War Two*. London: Arms and Armour Press.

Na shemi 4 dat je prikaz njemačke mehanizirane (*panzergrenadier*) brigade iz 1992. godine. Mehanizirana brigada rezultat je njemačkog pokušaja stvaranja manje brigade u odnosu na oklopne i mehanizirane brigade Bundeswehra iz osamdesetih godina 20. stoljeća, namijenjene za vođenje konvencionalnog sukoba visokog intenziteta protiv oklopno-mehaniziranih snaga zemalja potpisnica Varšavskog ugovora. Premda je u odnosu na hladnoratovske brigade postignuto određeno smanjenje sastava, struktura je i dalje primarno namijenjena za vođenje konvencionalnog sukoba visokog intenziteta i ne može se prilagoditi izvođenju misija tipičnih za posthladnoratovsko razdoblje (projekcija moći/ekspedicijsko ratovanje).

HEMA 5. Struktura BCT brigade KoV SAD (Stryker brigada)

Primjer drugačijeg razmišljanja predstavlja program razvoja lake brigade unutar KoV SAD-a. U listopadu 1999. godine, KoV SAD-a je na temelju smjernica razvoja za 21. stoljeće otpočeo s programom *Strike Force*, odnosno stvaranjem strukture KoV koja će omogućiti brži strateški razmještaj postrojbi u slučajevima kriza. Cilj programa je stvaranje združenih namjenskih formacija sposobnih za obavljanje velikog opsega misija (od sudjelovanja u operacijama niskog intenziteta, humanitarnim operacijama, do misija usmjerenih na odvratanje mogućeg napada odnosno vođenje punog spektra borbenih operacija ukoliko odvratanje nije uspješno).

Glavna ideja vodilja je stvaranje modularnih formacija čiji će sastav ovisiti o vrsti zadaće koju mora izvesti. Prema zamisli generala Erica Shinsekija, nove modularne brigade, odnosno *brigadni borbeni timovi* (BCT – *brigade combat team*⁵²) trebali bi

⁵² Prva faza programa sastojala se u osnivanju dva početna brigadna borbeno tima (*initial BCT*) koji su poslužili za analizu i provjeru koncepata. Druga faza programa sastojala se u osnivanju četiri prijelazna BCT-a (*interim BCT*), kojima su dodana dva prvobino osnovana BCT-a. Ovih šest BCT-a (sada pod nazivom Stryker BCT, SBCT) u narednih nekoliko godina trebaju

u svom sastavu imati oko 3.500 vojnika, biti opremljeni lakim oklopnim borbenim vozilima, te sposobni za razmještaj u bilo kojem dijelu svijeta u roku od (samo) 96 sati. Sadašnji planovi predviđaju šest BCT-a, opremljenih lakim oklopnim borbenim vozilom Stryker (*Stryker Brigade Combat Teams*). Osnovna namjena BCT-a nije vođenje cjelokupne kampanje, već uloga "prijelaznih" snaga.⁵³ Do dolaska većih formacija, BCT treba djelovati samostalno, a nakon toga (i nakon što bude ojačan) postaje jedna od manevarskih brigada u okviru divizije/korpusa. U postkonfliktnom razdoblju BCT je predviđen za djelovanje u okviru operacija stabilizacije situacije.

Međutim, iako je u strukturi BCT-a (shema 5) prisutan određen stupanj modularnosti koji je neophodan za postizanje visokog stupnja mobilnosti i prilagođavanja različitim zadaćama, ova je postrojba u biti i dalje klasična brigada (istina, nešto olakšana) namijenjena za djelovanje u sastavu divizije (zadržavanje tradicionalne strukture divizija-brigada). Modularnost se sastoji u zamjeni jednog borbenog modula drugim u okviru fiksne strukture (svih šest BCT-a imat će jedinstvenu strukturu), te po potrebi povećavanju ili smanjivanju pojedinih komponenti brigade.

Treći pristup koji bi se mogao izdvojiti u budućem kreiranju vojnih postrojbi jest **potpuna modularnost** – pretpostavlja odustajanje od fiksne strukture postrojbe u okviru koje se dodaju i/ili mijenjaju moduli. Cjelokupna struktura postrojbe (od vodova pa nadalje) mijenja se ovisno o vrsti zadaće koju će postrojba obavljati, što u biti znači stvaranje modula kao elemenata iz kojih se izgrađuju postrojbe. Ideja je dobro obrazložena u radu pukovnika KoV SAD-a Douglasa A. Macgregora.⁵⁴ Macgregor se zalaže za stvaranje potpuno modularne strukture KoV SAD-a, koja bi se sastojala od postrojbi, nekoliko vrsta borbenih skupina (*combat groups*) koje bi bile manje od današnjih divizija ali veće i sposobnije od današnjih brigada (shema 6).⁵⁵ Borbene

---

poslužiti za dalju provjeru cijelog koncepta. Cilj programa je stvaranje prijelaznih snaga (*Interim Force*) koje moraju:

1. Dovedi do stvaranja postrojbi velike strateške mobilnosti i velike paljbene moći, sposobnih za cijeli spektar operacija kao dio združenih namjenskih snaga.
2. Premostiti staru hladnoratovsku strukturu (*Legacy Force*) na buduće strukture (*Objective Force*) KoV SAD-a.

(Vidi: Dubik, James M. (2001.) "The Army's 'Twofer'": The Dual Role of the Interim Force". The Land Warfare Papers, The Institute of Land Warfare, Association of the United States Army).

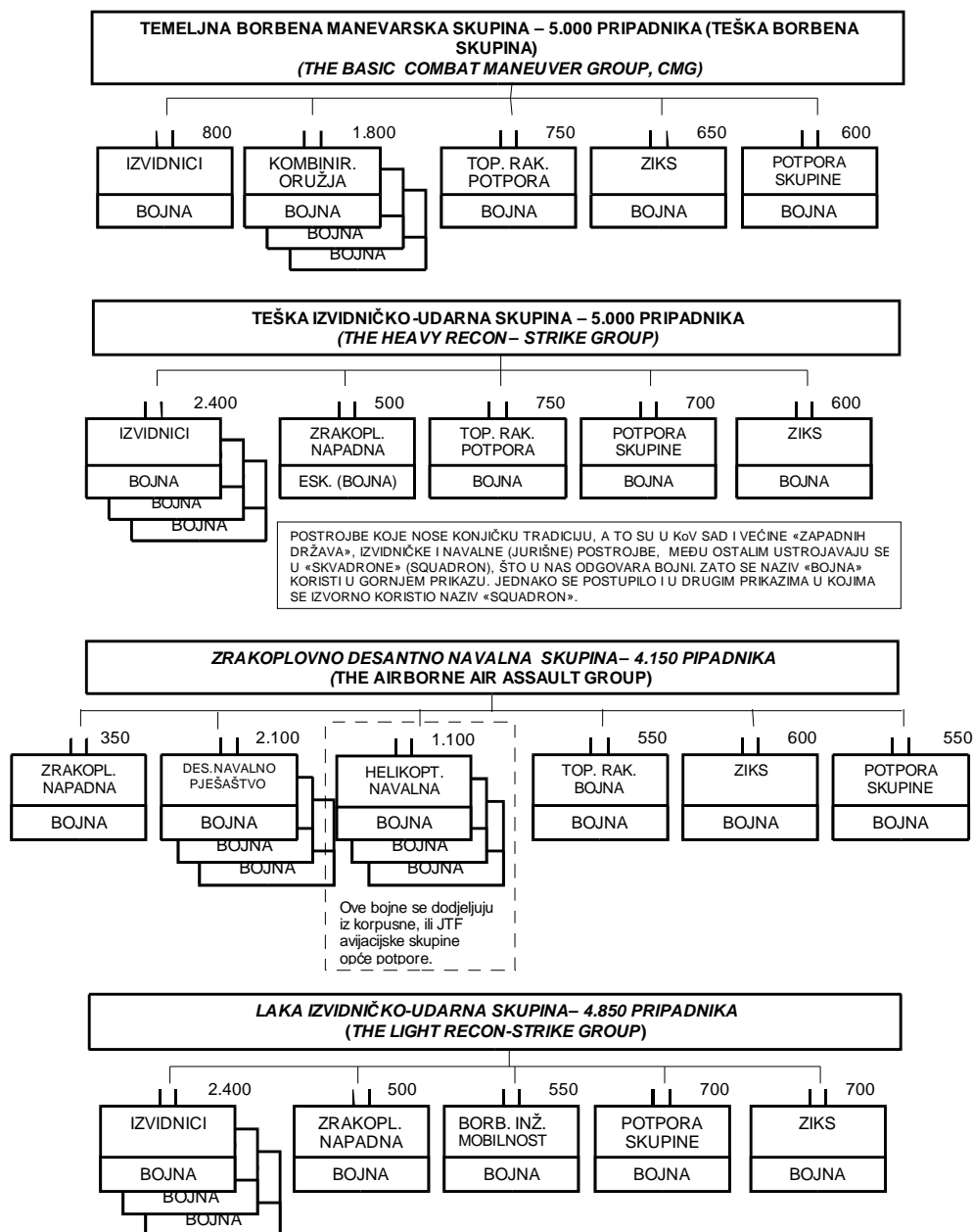
⁵³ Snage koje se razmješčaju odmah nakon dolaska prvih lakih interventnih postrojbi i koje trebaju osigurati određeno područje operacija do dolaska teških divizija KoV SAD-a (period od 30 do 60 dana).

⁵⁴ Macgregor, Douglas A. (1997.) *Breaking the Phalanx: A New Design for Landpower in the Twenty-First Century*. New York: Praeger.

⁵⁵ Macgregor predlaže stvaranje četiri tipa borbenih skupina: teška borbeno manevarska skupina sastava 4.600 ljudi, primarno namijenjena za izvođenje napadnih i obrambenih operacija visokog intenziteta; zrakoplovna desantno navalna borbeno skupina, zračnopokretna postrojba namijenjena za pružanje potpornog djelovanja glavnim napadnim/obrambenim operacijama, sastava 4.150 ljudi; teška izvidničko-udarna skupina, namijenjena za zaštitu združenog borbenog sastava u prikupljanju i pripremi za izvođenje operacije, sastava 5.000 ljudi; laka izvidničko-udarna skupina, namijenjena za izvođenje udara po dubini, pružanja potpore glavnim snagama, te izvođenju operacija drugačijih od rata, sastava 4.850 ljudi. Združene operativne skupine stvarale bi se kombinacijom navedena četiri tipa postrojbi (i dodavanjem logističkih skupina), a C4ISR sposobnosti bile bi uključene u svakoj borbenoj skupini, od razine bojne naviše (vidi: Macgregor, 1997.: 74-86).

HEMA 6. Struktura borbenih skupina (prijedlog pukovnika Macgregora)

skupine slagale bi se u veće združene privremene formacije, ovisno o njihovoj zadaći. I njihov sastav ne bi bio jednoobrazan, već bi se modificirao, ovisno o misiji. U odnosu na prethodno opisane BCT brigade (koje su, bez obzira na mogućnost samostalnog djelovanja, i dalje strukturirane za razmjestaj u okviru divizije), prijedlog Macgregora traži potpuno odustajanje od strukture divizija-brigada.

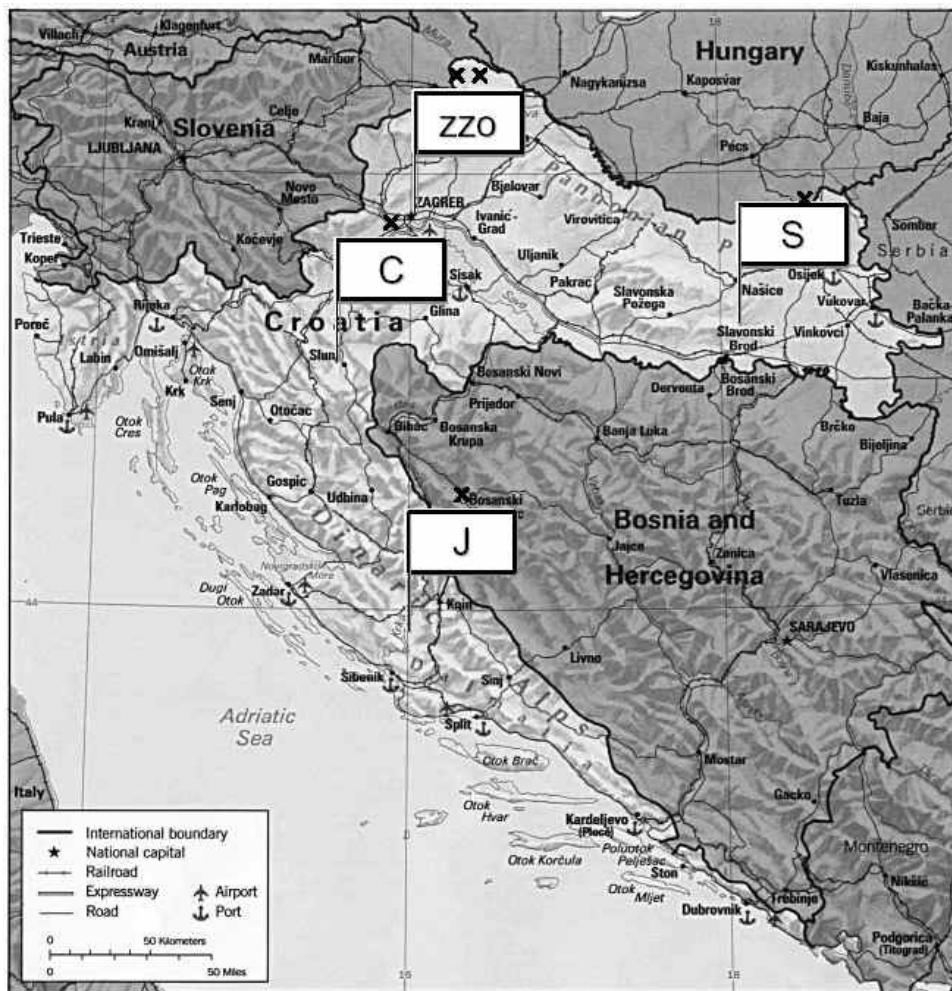
Navedena tri prikaza organiziranja mogu se uzeti i kao polazište za odgovor na pitanje kakvu strukturu treba razvijati OS RH. Sadašnja struktura OS RH je i dalje usmjerena ka obrani nacionalnog teritorija. Buduća struktura mora stvoriti uvjete za istovremeno obavljanje zadaća obrane nacionalnog teritorija i sudjelovanja postrojbi OS RH u ekspedicijskom ratovanju/projekciji moći (zadaće koje će biti rezultat budućeg hrvatskog članstva u NATO-u i EU), što je moguće pomiriti daljim razvojem OS RH u pravcu potpune modularnosti. Iako bi model djelomične modularnosti bilo znatno lakše provesti, njegova osnovna postavka (postavljanje modula u okviru fiksirane strukture postrojbe) poništava glavnu prednost modularnosti – fleksibilnost. Zato, model djelomične modularnosti može biti samo jedna međufaza u stvaranju potpuno modularne strukture OS RH, ali ne i konačno rješenje.

Modularnost podrazumijeva prilagođavanje sposobnosti i funkcija određene postrojbe ovisno o zadaći koju će izvoditi, što se ostvaruje organiziranjem strukture postrojbe na sljedećim principima: responsivnost, ekonomičnost, fleksibilnost i selektivnost. U praksi to znači brzo prilagođavanje različitim zadaćama te postizanje rezultata s manjim snagama podešavanjem strukture postrojbe zahtjevima zadaće (u određenim zadaćama postrojba neće trebati sve već samo dio sposobnosti, dok će u drugim zadaćama morati proširiti svoje organske sposobnosti dodavanjem novih modula).⁵⁶

Kakva bi mogla biti struktura OS RH zasnovana na konceptima granske komponentnosti i modularnosti? S obzirom na geografski oblik Republike Hrvatske, najlogičniji raspored postrojbi OS RH bio bi u sastavu tri brigade, smještene u nizinskom (istok), središnjem, te planinsko-obalnom dijelu Hrvatske (vidi shemu 7). Međutim, svaka od ovih brigada ne bi se organizirala kao klasična brigada s fiksnom strukturom, već samo kao mirnodopski okvir za uvježbavanje i organiziranje postrojbi i modula. U trenutku izbivanja rata, brigadu bi zamijenila jedna ili više združenih namjenskih operativnih skupina, formiranih iz postrojbi i modula koji su činili mirnodopski sastav brigade. Navedeni model pretpostavlja oblikovanje operativnih snaga bez postojanja unaprijed formirane "stalne jezgre"; ovakav model prisutan je u operativnoj organizaciji Korpusa mornaričkog pješništva SAD – Marinskog korpusa (USMC). Marinsko iskustvo u organizaciji MAGTF-a, odnosno organiziranje i djelovanje MEU (*Marine Expeditionary Unit*)

⁵⁶ Za detaljniji prikaz koncepta modularnosti, vidi: – Smerdelj, Damir (2003.) "Modularnost". U: *Vojaškošolski zbornik številka 2*, Center vojaških šol, Slovenija. Str. 11-19. – *** (1995.) "Concept for Modularity" TRADOC Pamphlet 525-68. Department of the Army, Ft. Monroe, VA, USA.

SHEMA 7. Mogući raspored brigada KoV na teritoriju RH.

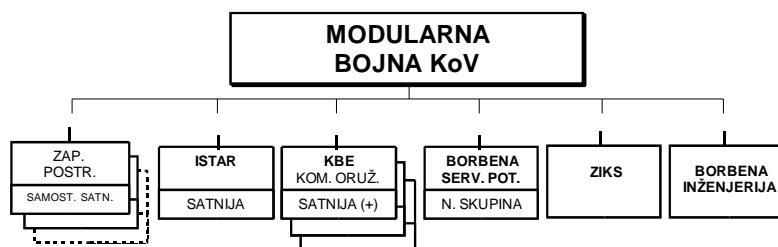
Osnova za izradu karte je karta RH dostupna na web stranicama University of Texas – <http://www.lib.utexas.edu/maps/croatia.html>

i MEB (*Marine Expeditionary Brigade*). MEB kao stalna organizacija ne postoji u sastavu USMC-a; međutim, unaprijed su poznati nosioci stožernih funkcija MEB-a kojeg će oblikovati neki od MEU te su poznate temeljne operativne cjeline (npr. pukovnije kopnene komponente i elementi zrakoplovne komponente kao i potporni elementi MEF USMC) koje će oblikovati operativnu jezgru MEB-a, što bi zapravo značilo kako je “unaprijed rezerviran” dio članova Stožera, zapovjednika i postrojbi nekog MEF-a za postavljanje u namjenskoj organizaciji MEB-a. Načelo namjenskog organiziranja moguće je i u oružanim snagama manjih država, ali je njegova primjena bez potrebnih iskustava i uhodanog sustava prilično složena. Zapravo, svaki časnik predviđen za zapovjednu i stožernu funkciju u nekoj združenoj operativnoj cjelini

poput MEB-a morao bi znati (tj. unaprijed imati rješenje o privremenom rasporedu) koju dužnost će obnašati u budućoj operativnoj cjelini poput MEB-a, te bi morao biti redovito uvježbavan za tu dužnost. Zbog njegovog odlaska na privremenu (ratnu – kriznu) zadaću, unaprijed bi se morala znati i planirati zamjena za njegove mirnodopske funkcije.

U hrvatskom slučaju, model bi se mogao primijeniti formiranjem ZNOS-a oko svake bojne iz mirnodopskog sastava brigade. U navedenom modelu, svaka od tri mirnodopske brigade imala bi u svom sastavu dvije bojne; međutim, ove bojne imale bi drugačiju strukturu u odnosu na tradicionalna rješenja, i zapravo bi mogle izgledati poput smanjene teške borbene skupine pukovnika Macgregora (vidi shemu 8).

HEMA 8. Struktura modularne bojne

Iz priložene sheme vidljivo je da se radi o ojačanoj bojni (sastava između 800 i 1.200 ljudi) sa sljedećim elementima:

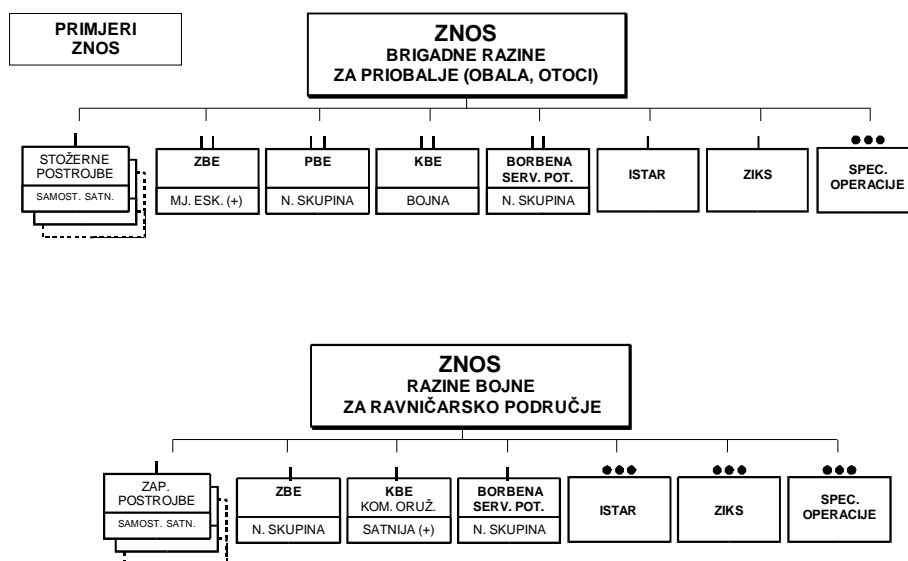
- ZIKS (zapovjedni informacijsko-komunikacijski sustavi) satnija koja bi objedinjavala C4I funkcije, te (nakon ekspaniranja) predstavljala ZIKS element ZNOS-a;
- tri satnije kombiniranog oružja;⁵⁷ umjesto formiranja oklopnih ili mehaniziranih satnija s nepromjenjivom strukturom, primjenom modularnosti do razine voda svaka satnija bi se mogla prilagođavati različitim zadaćama (u jednoj misiji u upotrebi bi bila oklopna sredstva, dok bi u nekoj drugačijoj zadaći tenkovi bili u potpunosti izostavljeni);
- satnija paljbene potpore (topničko-raketni sustavi);
- logistička satnija (borbena servisna potpora);
- izvidnička (ISTAR) satnija;
- satnija borbene inženjerije;
- stožerna postrojba (postrojba, ili postrojbe zapovjedništva).

⁵⁷ Kombinirano oružje (engl. *combined arms*, CA) koncept je organizacije vojnih postrojbi na principu kombiniranja i koordiniranja taktičkog i operativnog djelovanja postrojbi opremljenih različitim oružanim sustavima. Koncept postoji već stoljećima, a razvoj moderne vojne tehnologije od kraja 19. stoljeća omogućio je njegovu afirmaciju tijekom 20. stoljeća (navedeni način organizacije postrojbi u Drugome svjetskom ratu razvijale su Njemačka i SSSR). Uobičajeno je da su niže postrojbe u okviru CA formacija opremljene jednom vrstom oružanog sustava, a njihovom kombinacijom u okviru viših postrojbi (brigada, divizija, korpus) nastoji se postići maksimalna fleksibilnost postrojbi na bojištu. Navedene modularne CA satnije trebale bi omogućiti postizanje istog rezultata na nižoj razini (same bojne, ili ZNOS-a).

Na ovakav način organizirana, bojna bi mogla samostalno djelovati na taktičkoj razini, dok bi u izvođenju zadaća na operativno-strateškoj razini predstavljala osnovu za formiranje združenih namjenskih operativnih skupina različite veličine. Na primjer, od ZNOS-a ojačane bojne, pa do ZNOS-a koji bi imao udarnu moć brigade bez obzira na manji brojčani sastav (2.000 do 2.500 vojnika). Stvaranjem združene namjenske operativne skupine s dvije bojne mogla bi se dobiti formacija veličine brigade (3.000 do 4.000 ljudi) koja bi, međutim, imala veću udarnu moć od klasične brigade.

Formiranje ZNOS-a provodilo bi se dodavanjem modula osnovi koju bi činila bojna. Dio ovih modula može se nalaziti u sastavu mirnodopske brigade, a dio u sastavu ZZO-a. Svaki modul bi trebao, uz oružane sustave, sadržavati i kompletni zapovjedni element i logistiku, koji bi se integrirali u okviru strukture operativne skupine. Na taj način, formirali bi se ZNOS-ovi veličine od ojačane bojne do ZNOS-ova brigadne razine, ovisno o zahtjevima svake pojedine misije, a bilo bi moguće i njihovo brzo modificiranje u tijeku izvođenja operacije. Primjer za takvu vrstu djelovanja mogla bi biti iskustva združene marinske formacije *Task Force Tarawa* za vrijeme operacije *Iraqi Freedom*.⁵⁸

HEMA 9. Mogući izgled ZNOS-a za djelovanje u planinsko-obalnom dijelu RH (ZNOS brigadne razine) te u središnjem/istočnom dijelu RH (ZNOS razine bojne)

Na shemi 9 mogu se vidjeti dva moguća izgleda ZNOS-a, formirana na temelju načela ustrojavanja "jezgre" združenih namjenski komponentno i modularno organiziranih operativnih snaga, prema uzoru koji predstavljaju CJTF i MAGTF. Zapovjednik ZNOS-a

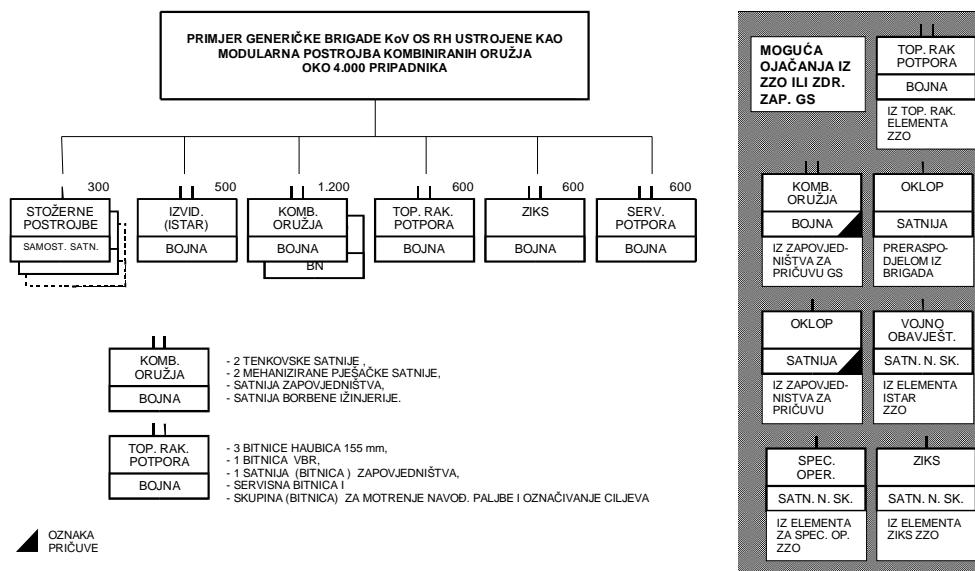
⁵⁸ *TF Tarawa* predstavljala je privremenu formaciju, po veličini veću od brigade ali manju od divizije; sastojala se iz pet pješačkih bojni, te dvije oklopne satnije opremljene tenkovima M1.^d

imao bi ovakvom organizacijom sposobnost brze reakcije na promijenjenu situaciju na bojištu, odnosno sposobnost mijenjanja operativnog plana djelovanja u ispunjenju generalno određenih ciljeva operacije koje bi donio ZZO. Uloga ZZO zapovjedništva bi bila opće planiranje određene operacije te formiranje ZNOS-ova za tu operaciju i osiguravanje dodatne potpore ZNOS-ovima za vrijeme operacije (ukoliko bude potrebna).

Opisani model predstavljao bi određenu vrstu decentralizacije zapovijedanja, usmjerene prema ostvarivanju što je moguće veće fleksibilnosti u zapovijedanju na nižim razinama. Time bi ujedno bila i odbačena već spomenuta tradicionalna višeslojna struktura zapovijedanja i linearni protok informacija, što u današnjim uvjetima onemogućava postizanje fleksibilnosti u planiranju i vođenju borbenih operacija.

Međutim, prelazak na opisanu strukturu i organizaciju OS RH nije moguće ostvariti u kratkom roku. Prihvatanje i provođenje radikalnog modela ustroja zahtijeva niz promjena u duljem razdoblju (razvoj i usvajanje novih doktrina i taktičkih pravila, te njihova konkretizacija u programima školovanja i obuke ljudstva, te opremanja postrojbi novim oružanim sustavima i drugom opremom). Stoga je neizbježno prelazno razdoblje u kome bi se organizirale postrojbe na principu djelomične modularnosti. Jedna takva generička brigada, ustrojena kao modularna postrojba kombiniranih oružja mogla bi imati strukturu danu u shemi 10.

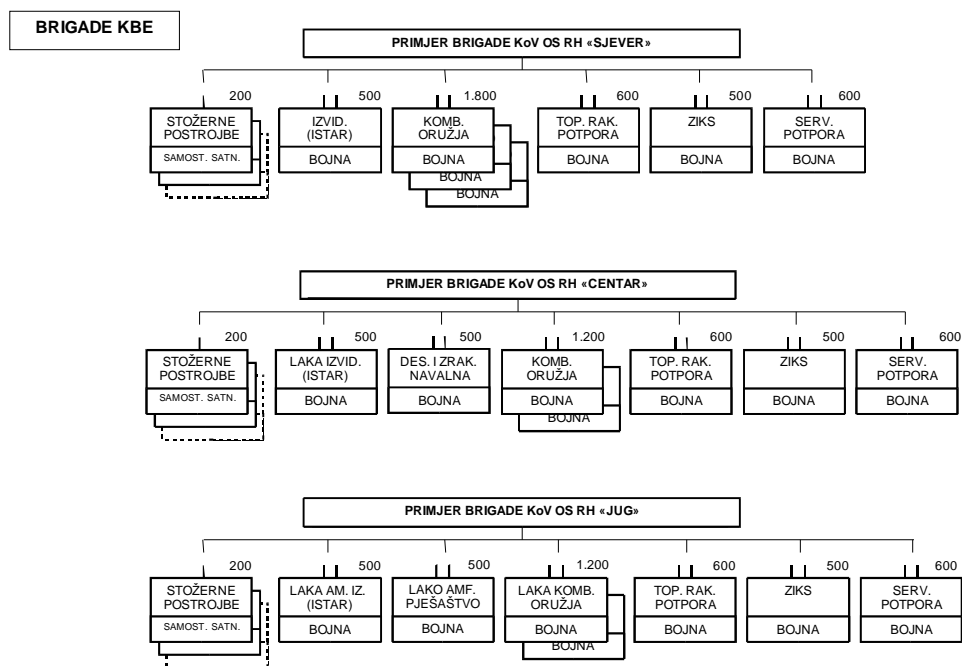
HEMA 10. Model generičke brigade KoV, ustrojene kao modularna postrojba kombiniranih oružja, sastava oko 4.000 pripadnika

Struktura brigada ne bi bila unificirana, već bi se razlikovala ovisno o zadaćama koje trebaju izvoditi. Uzme li se kao osnova predloženi ustroj s tri brigade, jedna brigada imala bi istaknutu oklopno-mehaniziranu komponentu (brigada "Sjever"),

druga zračnopokretnu/mehaniziranu komponentu (brigada "Centar"), a treća komponentu lakog pješništva/amfibijsku komponentu (brigada "Jug"), kako je prikazano na shemi 11.

HEMA 11. Moguća shema tri brigade KoV (kopnena komponenta OS RH) u prijelaznom razdoblju transformacije OS RH

Brigade bi se mogle uklopiti u predloženu strukturu OS RH (GS OS-ZZO, shema 3), te integracijom oružanih sustava, NCW sposobnosti (C4I, ISTAR) omogućiti, s jedne strane, prilagođavanje snaga OS RH djelovanju u okviru multinacionalnih vojnih formacija i koalicija u okviru NATO-a/EU, a s druge, pripremanje osnove za dalju transformaciju OS RH prema prihvaćanju koncepta potpune modularnosti u strukturiranju snaga. Brigade bi na taj način predstavljale "most" između sadašnje strukture OS RH, i buduće, potpuno modularne strukture OS RH.

ZAKLJUČNO RAZMATRANJE

Predloženi model razvoja OS RH predstavlja drastičan prekid s dosadašnjom praksom. Autor je predočio činjenice zbog kojih je uvjeren da neizbježan takav (ili neki drugi sličan) zaokret.

Potreba hrvatskih priprema za buduće članstvo u Savezu, te uključivanje u vojno djelovanje EU, nameće potrebu sasvim drugačijeg promišljanja daljeg toka obrambene reforme. Razvoj vojne tehnologije i tekuća RMA neizbježno nameću promjene i RH bi im morala pristupiti čak i kad ne bi tražila članstvo u NATO-u i EU.

Samo tako će se i u budućnosti ostvariti ustavna obveza zaštite teritorijalnog integriteta i suvereniteta Republike Hrvatske. OS RH mora se prilagoditi novim okolnostima i preuzeti nove uloge: to mora biti ključni cilj svake obrambene reforme.

Reforma cjelokupnog sigurnosnog sektora RH (a obrambeni sektor dio je istog) ne bi se smjela poduzimati isključivo radi postizanja članstva u NATO-u, nego radi ostvarivanja strateških interesa RH, te posebno (u kombinaciji s drugim političkim i ekonomskim mjerama) jačanja hrvatskog utjecaja u regiji i šire. Zato postizanje članstva u NATO-u i uključivanje u vojno djelovanje EU treba vidjeti kao sredstvo koje će pridonijeti daljem razvoju i ubrzanju obrambene reforme u Hrvatskoj.

Naravno, može se postaviti (u hrvatskoj javnosti se sve više i postavlja) pitanje je li Hrvatskoj uopće potrebno članstvo u NATO-u, s obzirom na krizu kroz koju Savez prolazi u posljednjih nekoliko godina. Cilj ovog rada nije razmatranje budućnosti NATO-a; prema mišljenju autora, ukoliko dođe do redefinicije transatlantskih odnosa na obrambenom području u smjeru zajedničkog djelovanja NATO-a i EU na dugoročnoj stabilizaciji područja šire Europe (*wider Europe*), NATO ne samo da će preživjeti, već će se otvoriti i mogućnost njegova prerastanja u sustav kolektivne i kooperativne sigurnosti koji će se postupno širiti prema Africi i Euroaziji i zadobivati globalnu ulogu.⁵⁹

Međutim, i u slučaju daljeg narušavanja transatlantskog odnosa, NATO će ostati minimalistički okvir za suradnju SAD-a i Europe na sigurnosnom i obrambenom području. U oba slučaja Republika Hrvatska se mora uključiti u djelovanje Saveza i kombinirati navedeno djelovanje s angažiranjem u okviru vojnih snaga EU, jer samostalno ne može pružiti odgovor na opasnost koju predstavljaju nove sigurnosne ugroze.

Hrvatsko primanje u članstvo NATO-a može se očekivati relativno brzo (upućivanje poziva 2005. ili 2006., ulazak u članstvo 2007. ili 2008.). Premda je u hrvatskim medijima nakon istanbulskog *summita* bilo vidljivo razočarenje činjenicom da Hrvatska nije dobila poziv u članstvo (što se pokušalo objasniti poremećenim odnosima sa SAD-om (nesudjelovanje u Iraku, spor po pitanju članka 98, odnosno slučajem Gotovina), krajem 2003. godine svim trima preostalim članicama MAP-a je jasno naznačeno kako na istanbulskom *summitu* neće biti upućivanja poziva za članstvo u Savezu.

Do primanja Republike Hrvatske i preostale dvije članice MAP-a u članstvo NATO-a doći će zbog činjenice da će time biti završena vojna komponenta procesa stabilizacije europskog kontinenta, započeta pozivom za članstvo u NATO-u Poljskoj, Češkoj i Mađarskoj 1997. godine. Nakon toga, osim nekoliko mogućih izuzetaka, proces širenja NATO-a bit će za duže vrijeme zaustavljen.⁶⁰ NATO će (a što se vidi iz odluka donesenih u Istanbulu) primarno djelovati sklapanjem partnerskog odnosa

⁵⁹ Vidi: Barić, Robert (2004.) "NATO, EU i budućnost transatlantske obrambene kooperacije". U: Cvrtić, Vlatko - Barić, Robert: *Europska sigurnost*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti. Str. 53-84. (elektronska verzija: <http://161.53.122.5/EasyWeb.asp?pcpid=407>). Znatno skraćena verzija rada objavljena je u zborniku radova *NATO i novi međunarodni odnosi* (ur. L. Čehulić), Politička kultura/HUMS, Zagreb 2004.

⁶⁰ Članstvo u NATO-u vjerojatno će ostati otvoreno za sada neutralne europske države (Austrija, Švicarska, Finska, Švedska), Bosnu i Hercegovinu, te Srbiju i Crnu Goru (ako ova državna zajednica preživi idućih nekoliko godina, i ako uopće pokaže interes za ulaskom u NATO).

sa zemljama na području Kavkaza, centralne Azije i Sredozemlja/Afrike te u okviru navedenog partnerstva nastojati sudjelovati u ostvarivanju dugoročne političke, ekonomske i sigurnosne stabilizacije navedenih područja.

Sve to traži da Hrvatska, kao buduća članica NATO-a, definira svoje djelovanje. Hrvatska mora voditi računa o tome da će morati aktivno sudjelovati u stabilizaciji svog neposrednog susjedstva, te na određeni način pridonijeti stabilizaciji područja šire Europe. U okviru reforme cjelokupnog sigurnosnog sektora RH te obrambenog sektora, treba tražiti rješenja koja će omogućiti ostvarivanje svih navedenih ciljeva.

Međutim, ni jedna obrambena reforma u Hrvatskoj neće uspjeti ako se prethodno ne ostvare sljedeći neophodni uvjeti za njezino provođenje.

1. Moraju biti definirane jasne vizije razvoja OS RH i precizno konkretizirane u planovima. U ovom trenutku takva vizija ne postoji jer nije došlo do konkretiziranja općih ciljeva i načela sigurnosno-obrambene politike RH definiranih Strategijom nacionalne sigurnosti RH i Strategijom obrane RH (obije su donesene 2002. godine). Vojna strategija RH (donesena početkom 2003. godine) predstavlja samo ponavljanje sadržaja prethodne dvije strategije bez razrade problematike i pitanja neophodnih za definiranje vojnostručne osnove bilo kojeg budućeg modela razvoja OS RH (pogledi na vođenje oružanog sukoba u budućnosti, utjecaj tekuće RMA i tehnološkog činioca, potrebe mijenjanja načina vođenja oružane borbe u skladu s navedenim postavkama, činioci koji će biti presudni za dalju vojnu transformaciju, zahtjevi članstva u NATO-u i EU). Odgovore na navedena pitanja treba dati kroz tekući proces izrade Strategijskog pregleda obrane ili na neki drugi način.

Ukratko, planiranje daljeg restrukturiranja OS RH trebalo bi organizirati prema shemi vizija – ciljevi – struktura – snage, a ne obratnim putem. U suprotnom, može se dogoditi da se proces na određivanju buduće strukture OS RH ne radi na temelju jasne vizije i ciljeva djelovanja OS RH, već na strukturi koja će biti rezultat pukog smanjivanja i preslagivanja "kockica" odnosno sastava i postrojbi.

2. Javno objavljeni podaci o strukturi i kvalifikacijama pripadnika MORH-a i OS RH (stanje na kraju 2002. godine)⁶¹ pokazuju kako je starosna i stručna struktura sastava OS RH vrlo nepovoljna, na što uostalom ukazuju i primjedbe koje daju predstavnici NATO-a. Ispravljanje navedene situacije traži brzo definiranje i implementaciju učinkovitog sustava upravljanja osobljem, sustava vojnog školovanja, te stvaranje materijalnih uvjeta za odgovarajući radni i životni standard profesionalnog sastava OS RH. U protivnom, pitanje je hoće li se moći provesti pomlađivanje i poboljšavanje kvalifikacijske strukture sastava cjelokupnog obrambenog sektora.
3. Sadašnja razina izdvajanja za obranu u Republici Hrvatskoj nije dovoljna ni za održavanje postojećeg stanja, a kamo li za intenziviranje priprema za članstvo u NATO-u, što se jasno vidi u nedavno objavljenj analizama dr. Vlatka Cvrtila.⁶² Ukoliko

⁶¹ Vidi: Mahečić Z. (2003.) "Izazov reforme i smanjenja Oružanih snaga Republike Hrvatske" *Polemos* 6(1-2): 49-69.

⁶² Vidi: Cvrtila, Vlatko (2004.) *Hrvatska i NATO*. Zagreb: Centar za politološka istraživanja. Str. 105-111.

se godišnji obrambeni proračun ne svede barem u okvir od 2 do 2,5 % BNP-a, bilo kakav dalji razvoj obrambenog sektora bit će onemogućen.

Bez obzira na koji će se način provoditi obrambena reforma u RH, to je proces koji će trajati godinama. U idućih deset godina vjerojatno će se morati planirati nekoliko promjena strukture OS RH, što će biti uvjetovano daljnjim razvojem RMA, reorganizacijom NATO-a, te situacijom u neposrednom susjedstvu RH i načinu hrvatskog djelovanja (zajedno s naporima koje poduzima NATO i EU) u ostvarivanju dugoročne stabilizacije u neposrednom okruženju RH.

Literatura

- *** (1990.) "North Atlantic Council, Final Communiqué, Brussels 17-18 Dec. 1990" (<http://www.nato.int/docu/comm/49-95/c901218a.htm>).
  - *** (1991.) "The Alliance's Strategic Concept agreed by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council" Rome, 8.11.1991. (<http://www.nato.int/docu/basic/b911108a.htm>).
  - *** (1995.) "Concept for Modularity" TRADOC Pamphlet 525-68. Department of the Army, Ft. Monroe, VA, USA.
  - *** (1999.) "The Alliance's Strategic Concept" NATO Press Release NAC-S99(65), 24.4.1999. (<http://www.nato.int/docu/pr/1999/p99-065e.htm>).
  - *** (2001.) "A Concept for Rapid Decisive Operations, RDO Whitepaper Version 2.0" U.S. Joint Forces Command, J9 Joint Futures Lab.
  - *** (2002.) "MC 411/1, NATO Military Policy on Civil-Military Co-operation" (<http://www.nato.int/ims/docu/mc411-1-e.htm>).
  - *** (2002.) "Prague Summit Declaration" NATO Press Release (2002)127, 21.11.2002. (<http://www.nato.int/docu/pr/2002/p02-127e.htm>).
  - *** (2003.) *A Secure Europe in a Better World: European Security Strategy*. Brussels, 12.12.2003.
  - *** (2004.) "NATO's outreach to the Mediterranean: From Dialogue to Partnership?" *NATO Notes* 6(1), ISIS.
  - *** (2004.) "NATO Provides Air Cover to New Members" *NATO Notes* 6(2), ISIS.
  - *** (2004.) "Consensus of EU defence ministers on developing 'battle groups by 2007'" *Atlantic News* No.3565, 8.4.2004. Str. 3.
  - *** (2004.) "The Istanbul Declaration, Our security in a new era" NATO Press Release 2004(097), 28.6.2004. (<http://www.nato.int/docu/pr/2004/p04-097e.htm>).
- Barić Robert (2004.) "NATO, EU i budućnost transatlantske obrambene kooperacije". U: Cvrtić, Vlatko-Barić, Robert: *Europska sigurnost*. Zagreb: Fakultet političkih znanosti. Str. 53-84.
- Clarke, Richard A. – McCaffrey, Barry (2004.) *NATO's Role in Confronting*

- International Terrorism*. New York: Atlantic Council of the United States.
- Cebrowski, Arthur K. (2003.) "Network-Centric Warfare" *Military Technology* 27(5): 16-22.
- Cohen, Eliot A. (1996.) "A Revolution in Warfare" *Foreign Affairs* 75(2): 37-54.
- Cragg, Anthony (1996.) "The Combined Joint Task Force concept: a key component of the Alliance's adaptation" *NATO Review* 44(4): 7-10.
- Cvrtila, Vlatko (2000.) "Republika Hrvatska kao gateway prema Jugoistočnoj Europi" *Politička misao* 37(1): 161-172.
- Cvrtila, Vlatko (2004.) *Hrvatska i NATO*. Zagreb: Centar za politološka istraživanja.
- Dubik, James M. (2001.) "The Army's "Twofer": The Dual Role of the Interim Force". *The Land Warfare Papers*, The Institute of Land Warfare, Association of the United States Army.
- Forbes, Ian (2003.) "Transformation Towards Future Warfighting" *RUSI Journal* 148(5): 54-58.
- Galešić, Damir (2000.) "Operativni manevar s mora" *Hrvatski vojnik* br. 64: 12-17.
- Hererra James H. (2001.) "Intelligence and Its Applications in Military Operations Other Than War: An Operator's Guide" *Marine Corps Gazette* 85(6): 41-44.
- Hess, Michel (2003.) "A Partnership Against Terrorism" *Security Dialogue* 34(4): 506-510.
- Koch, Andrew (2004.) "Latvia seeks to expand and modernise its armed forces" *Jane's Defence Weekly* 41(33): 11.
- Knudsen, Olaf F. (1998.) *Cooperative security in the Baltic Sea region*. Chaillot Paper 33, Institute for Security Studies of Western European Union.
- Kupchan, Charles A. – Kupchan, Clifford A. (1995.) "The Promise of Collective Security" *International Security* 20(2): 52-61.
- Lucas, James (1993.) *Battlegroup! German Kampfgruppen Action of World War Two*. London: Arms and Armour Press.
- Lugar, Richard (2002.) "Redefining NATO's Mission: Preventing WMD Terrorism" *The Washington Quarterly* 25(3): 7-13.
- Macgregor, Douglas A. (1997.) *Breaking the Phalanx: A New Design for Landpower in the Twenty-First Century*. New York: Praeger.
- Mahečić Z. (2003.) "Izazov reforme i smanjenja Oružanih snaga Republike Hrvatske" *Polemos* 6(1-2): 49-69.
- Nitschke, Stefan (2004.) "Network-Centric Warfare –The European Initiatives" *Military Technology* 28(3): 18-26.
- Nolan, Janne E. urednik (1994.) *Global Engagement: Cooperation and Security in the 21 st Century*. New York: Brookings Institute.
- Simon, Jeffrey (2004.) "Partnership for Peace: Charting a Course for a New Era" *Strategic Forum* No.206, Institute for National Strategic Studies, Nacional Defense University, Washington D.C.
- Sloan, Elinor C. (2002.) *The Revolution in Military Affairs: Implications for Canada and NATO*. Montreal: McGill-Queen's University Press.

Smerdelj, Damir (2003.) "Modularnost". U: *Vojaškošolski zbornik številka 2*, Center vojaških šol, Slovenija. Str. 11-19.

Strobl, Erich – Berger, Heinz (2004.) "Alpine Fighters" *AirForces Monthly* Issue 196: 24-29.

Waltz, Kenneth (1993.) "The Emerging Structure of International Politics" *International Security* 18(2): 44-79.

NATO TRANSFORMATION AND CROATIAN DEFENSE REFORM

Robert Barić

Summary

There are several factors that will influence continuation of defense reforms in the Republic of Croatia. One of the key factors contains Croatian preparations for upcoming NATO membership and country's preparations for its future participation in EU military activities. Considering the NATO transformation, from collective defense, into the collective and cooperative security organization, current and future alliance members will be required to make their armed forces capable to participate in crisis management missions, expeditionary warfare and power projection. Mentioned preparations will be a key for Croatian involvement in security – defense policy of the EU (ESDP). Second factor that will influence further development of the CAF is the ongoing process of the global military transformation (RMA), and the third factor will evolve from the Croatia's role, as a NATO member in the region. Therefore, during further CAF development, Republic Croatia should develop the structure of its armed forces that will not only enable its participation in NATO and EU defense activities, but simultaneously to fulfill its constitutional mission (defense of Republic of Croatia's territorial integrity and sovereignty) in the new security environment. Aimed to satisfy above mentioned requirements, this work gives a conceptual model of possible restructuring of the CAF based on the principles of componency and modularity.

Keywords: NATO, EU, cooperative security, RMA, Croatian defense reforms, componency, modularity

